

Láthatatlan sebek:

Bántalmazás, trauma és gyógyulás börtönben elbeszélt történetek
tükrében

Jelige: KPE725

2025.01.06.

Tartalomjegyzék

1.	Bevezetés	1
1.1.	Kutatási kérdések	3
1.2.	Alapfogalmak a büntetés-végrehajtási intézetekről	3
2.	Szakirodalmi háttér	4
2.1.	Börtön szindróma	5
2.2.	Biopszichoszociális modell	5
2.3.	Az agresszió és erőszak evolúciós szempontból	8
2.4.	Rehabilitációs reintegráció	10
2.4.1.	Írás, mint önkifejezés	11
2.4.2.	A trauma feldolgozása az íráson keresztül	12
2.5.	Reziliencia	13
2.5.1.	Megoldás fókusz	14
3.	Önálló vizsgálat	15
3.1.	A kutatás célja	15
3.2.	A vizsgálat előkészítésének bemutatása	15
3.2.1.	A vizsgálatban felhasznált módszerek, eszközök	15
3.2.2.	A vizsgált minta jellemzése	16
3.2.3.	A vizsgálat menetének, lebonyolításának bemutatása	17
3.3.	A vizsgálati eredmények bemutatása	17
3.3.1.	A fogvatartottak alkotásaiban feltárható izotópiák elemzése	17
3.3.2.	A fogvatartottakkal készített interjúkban feltáruló izotópiák elemzése	24
3.3.3.	A történetek és az interjúk összehasonlítása	33
4.	Összegzés	39
	Irodalomjegyzék	41
	Mellékletek	47
	1.Melléklet: Interjúkérdések	47
	2.Melléklet: Táblázatok	48

1. Bevezetés

A 21. században az erőszak jelentős problémaként van jelen mind a börtönök, mind pedig a társadalom szélesebb kontextusában, melynek megértése és kezelése kulcsfontosságú a társadalmi széthúzás csökkentése és a bűnözés visszaszorítása érdekében. Breuer és Freud (1957) elmélete szerint a börtön különösen érzékeny területe az erőszaknak, ahol a bezártság, a feszültségek és az emberi kapcsolatok korlátozottsága hozzájárulhat az agresszió és az erőszakos cselekedetek kialakulásához. Az intézményen belüli és kívüli tényezők vitathatatlanul fontos szerepet játszanak a fogvatartottak egészségében. A börtönökben a mentális egészséget befolyásoló tényezők közé tartozik a túlsúlyfolttság, a piszkos és nyomasztó környezet, a nem megfelelő étkezés és egészségügyi ellátás, valamint a fizikai vagy verbális agresszió. A magánélet hiánya, a csendes pihenés és a gondolkodás lehetőségeinek hiánya súlyosbítja a mentális stresszt. Ezek a hatások hosszú távú fennmaradása súlyosan károsítja a mentális és fizikális egészséget a fogvatartottaknak, továbbá nehezíti a társadalomba való visszailleszkedést. A börtönbe való visszakkerülés kapcsán a kutatók egyre inkább rájöttek, hogy nem elegendő a visszaesést kizárólag társadalmi vagy viselkedési tényezőkre visszavezetni, hanem az egészség, és azon belül is a holisztikus szemlélet megértése kulcsfontosságú (Fahmy és Mitchell, 2022).

A holisztikus megközelítés segítségével lehetőséget kapunk arra, hogy jobban megértsük az fogvatartottak pszichés állapotát, és hatékonyabb megküzdési stratégiákat dolgozzunk ki a számukra. Számos olyan program van a börtönökben, ami segíti a visszaintegrálódást, hiszen a bűnügyi visszaesések kockázata magas, azonban a börtönben nyújtott rehabilitációs programok csökkenthetik a szabadulás utáni bűnismétlés arányát egyes elkövetők körében (Harding, 2014). Ilyen programok például a kézműves foglalkozások, a színjátszó körök, a művészetterápia, a vallási missziók és a Szertelen-kék, Biztonságos Világ által kihirdetett *Hogyan tovább? – A bántalmazás (h)arcai* történetíró pályázat, amelyben lehetőségem volt részt venni. Kutatásomat, melynek során vizsgálom az fogvatartottak pszichés, emocionális és szociális állapotát, ebből a programból kiindulva építettem fel. A *Hogyan tovább? – A bántalmazás (h)arcai* történetíró pályázat célja, hogy a fogvatartottak történeteken keresztül mondják el, milyen módon volt jelen az életükben az erőszak, és hogyan befolyásolta a sorsukat. A pályázatban résztvevő fogvatartottak megfogalmazták a gondolataikat és érzéseiket arról, hogy mit tartanak az életükben értéknek, amelyet szeretnének megőrizni, és hogyan tudják ezt megővni. Azzal, hogy az írás során lehetőség nyílik a gyógyulás elősegítésére és a düh csökkentésére, a bűnismétlés esélye is csökkenthető. A művészet sok esetben segítséget nyújt a mentális problémákkal

küzdő egyéneknek, és azáltal, hogy egyéni munkát végeznek, még inkább hatékonyak tekinthető a feladat, hiszen nem kell aggódniuk, hogy mások előtt meg kell nyílniuk vagy ki kell mutatniuk az érzelmeiket.

A Hogyan tovább? – A bántalmazás (h)arcai pályázathoz kapcsolódva a történeteket kiadták egy kötetben, s így módon alkotó tevékenységüket kézzel fogható formába öntötték. A történetek kéziratának beérkezésekor kapcsolódtam be a projektbe, ekkor ismertem meg részletesebben az életutakat és az alkotásokat. Ezek elolvasása során döntöttem el, hogy az engedélyek megszerzése után ehhez a témakörhöz kapcsolódóan szeretném elvégezni a kutatásomat, hiszen hazai és nemzetközi körben nem ismert ilyen jellegű kutatás. Korábbi kutatások a művészetterápia pozitív hatását vizsgálták a mentális egészségre és az agresszió kezelésére. Továbbá több olyan hazai kutatás van, amely a kreatív írás hasznosságát vizsgálja, ám közülük egyik sem büntetés-végrehajtási intézetben végzett kutatás. Ezután a nyertes pályamunkák alkotóival a büntetés-végrehajtási intézetükben két alkalommal megoldásfókuszú személyes konzultációt valósítottunk meg, páros tréneri vezetéssel, amelyekre szintén engedélyt kaptam, hogy vizsgálódásaim során megfelelő intézkedések mellett felhasználhassam az interjút.

Kutatásom célja, hogy feltárjam, hogyan járult hozzá a vizsgálatban résztvevő fogvatartottak erőszakos viselkedésének kialakulásához és fennmaradásához a biológiai, pszichológiai és szociális dimenziók sérülése. Tanulmányom első nagy tartalmi egységében a téma szakirodalmi hátterének feltárását végzem el. Bemutatom a biopszichoszociális modellt, kitérek az agresszió és az erőszak evolúciós szempontjainak hatásaira, továbbá a börtön szindróma megjelenésére a fogvatartottak életében. Ezen túlmenően tárgyalom az írást, mint az önmegvalósítás egyik formáját a fogvatartottak körében. Tanulmányom második nagy tartalmi egységében önálló kutatásom eredményeit mutatom be. Vizsgálódásaim során a történetíró pályázat keretein belül beérkezett pályaművek izotópia-elemzését végzem el Jürgen Link (1974) klasszéma-kereső, a szövegek jelentéssíkjaikat feltáró eljárásának bázisán. A pályaművek izotópia-elemzésének eredményeit alapul véve elvégzem a fogvatartottakkal készített interjúk elemzését, hogy mélyebb betekintést nyerjek a rabok múltjába, jelenébe és jövőjébe, valamint feltárjam az erőszak kialakulásának és fenntartásának okait és lehetséges megoldásait. Végezetül elvégzem a történetek és az interjúk összehasonlító elemzését.

1.1. Kutatási kérdések

- K₁: Hogyan befolyásolja a börtönkörnyezet a fogvatartottak mentális, érzelmi és társadalmi állapotát a biopszichoszociális modell szerint?
- K₂: Milyen módokon segítheti a kreatív írás és más művészetterápiás eszközök a fogvatartottak traumafeldolgozását és társadalmi reintegrációját?
- K₃: Milyen tényezők játszanak kulcsszerepet az erőszak megjelenésében és annak kezelésében a büntetés-végrehajtási intézetekben?
- K₄: Milyen összefüggések figyelhetők meg a fogvatartottak által írt történetek és a velük készült interjúk tartalmi elemei között az érzelmi feldolgozás és a megküzdési stratégiák szempontjából?
- K₅: Milyen különbségek és hasonlóságok mutatkoznak a történetekben és a fogvatartottakkal készített interjúkban feltárt múltbeli traumák és jövőbeli kilátások között?

1.2. Alapfogalmak a büntetés-végrehajtási intézetekről

Jelen fejezetben bemutatom a magyarországi büntetés-végrehajtási intézményekben használatos fogalmakat, hogy a dolgozat során azonos tudással rendelkezünk az egyes fogalmakról és meghatározásokról, valamint bemutatom azokat az alapstatisztikákat, amelyek segítenek bennünket abban, hogy megértsük, hogy hol és milyen helyzetben vannak a kutatás alanyai. Magyarországon összesen 38 büntetés-végrehajtási intézmény üzemel jelenleg. Az intézmények teljes listája az alábbi linken elérhető: <https://bv.gov.hu/hu/intezetek>

A fogvatartottak a bűncselekményük súlyossága alapján a bíró által kiszabott intézménybe kerülnek. Ezek az intézmények lehetnek fegyház, börtön fogház és államfogház. Az intézmények között eltérőek a fogvatartottakkal való intézkedések. A különbségtétel a magánelzárás időtartama, a kötelező munka típusa és mértéke, valamint az öltözet, ételmezés és séta (levegőzés) vonatkozásában jelenik meg. A fegyház számít a legszigorúbb intézménynek, ezt követi a börtön, majd a fogház és az államfogház. A bíróság figyelembe veszi, hogy a fogvatartott a lakóhelyéhez legközelebbi BV intézetbe kerüljön (Koósné, 2014).

A büntetés-végrehajtási intézmények közül a legszigorúbb a fegyház. Ebben az intézményben a fegyencek bűncselekményének tudatosítása a lényeg. A fegyházban a magánelzárás időtartama hosszabb, és szigorúbb feltételek mellett történik, mint más büntetés-végrehajtási intézményben. A magánelzárás lényege, hogy erőteljesebben

érzékeltessek a büntetés súlyát, és biztosítsák a fokozott biztonságot. A maximum időtartam, amit a fegyenc magánelzárásban tölthet, 1 év. A munkavégzés a többi fegyencel együtt történik nappal, azonban a fegyencek egymással nem kerülhetnek interakcióba. Nehéz fizikai és monoton munkákat látnak el, amelyek elvégzése kötelező. A fegyházi büntetésüket töltő egyének csak napi 1 órát tartózkodhatnak a szabadban. A levelezés csak 3 havonta lehetséges, ugyanígy a látogatók fogadása is. A fegyelmezés az élet csökkentésével és a szabadban töltött idő teljes megvonásával történik (Mezey, 2004).

A börtön intézetében a bűnbánás és az érzékenyítés mellett fontos a rabok reintegrációja. A börtönben lévő szabályok nagyon hasonlóak a fegyházéhoz, de jelentősen enyhébbek. A rabok életkörülményei magasabb színvonalúak, ami elősegíti a szociális készségek fejlődését. A munkavégzés választási lehetőséggel történik, nem kötelező számukra. A munkavállalás is a társadalomba való visszailleszkedést erősíti. Elsajátíthatnak számos mesterséget, amelyet lehetőségük van kitanulni, és a szabadulásuk után dolgozni benne. Fizetésük jelképes, amelyet lehetőségük van a börtönboltban elkölteni. A levegőn töltött idejük napi 2 óra, amelyet a börtönőrök rossz magaviselet miatt csökkenthetnek 1 órára (Mezey, 2004; Molnár, 2017, 2018).

A fogházakban sokkal enyhébbek a körülmények mind a magánelzárás, mind a munkavégzés tekintetében. A fogvatartottak jó magaviselet esetén, beleegyezéssel házon kívül is végezhetnek közmunkát. Élelmezésük változatos és kielégítő mennyiségű. A napi levegőzési idejük 2 óra (Mezey, 2004).

Az államfogházak a legenyhébb büntetés-végrehajtási intézménynek számítanak. Ezekben az intézményekben egyáltalán nincsenek magánelzárások, a fogvatartottak nappal közösen tartózkodhatnak együtt, interakcióba kerülhetnek egymással. A munkavégzés kívánság szerint történik, amennyiben van a választott munkára lehetőség. Élelmezésük és ruházatuk lehet saját is vagy államfegyházi. A napi levegőzési idejük 2 óra (Mezey, 2004).

2. Szakirodalmi háttér

A továbbiakban a szakirodalmi feltárásomat mutatom be. A fejezetben részletesen ismertetem a biopszichoszociális modellt, amely tartalmazza a testi és a társadalmi tényezők hozzájárulását a személyiség fejlődéséhez. Emellett kitérek az agresszió és az erőszak evolúciós szempontú vizsgálatára, az írásra mint önmegvalósításra és az önkifejezés lehetőségére, valamint megküzdési képességek és a megoldásfókuszú megközelítés jelentőségére. Fontosnak tartom továbbá a katarzis és az önértékelést erősítő pozitív visszajelzések szerepét, amelyek hozzájárulnak a sikeres reintegrációhoz.

2.1. Börtön szindróma

A börtön társadalmi környezete fontos szerepet játszik a fogvatartottak egészségében. A börtönbüntetésből fakadó nélkülözések kedvezőtlen lelki hatásokhoz vezethetnek a fogvatartottak számára. Az, hogy az egyének hogyan reagálnak a bebörtönzésre, részben attól függ, hogy mennyire hatékonyan integrálódnak a büntetés-végrehajtási intézmények társadalmi struktúrájába és hogyan alkalmazkodnak másokhoz, illetve hogyan élik meg a társadalomtól, közösségtől és családtól való elszakadást. (Berger és Luckman, 1967; Cohen, 1979; Cohen és Taylor, 1981; Mathiesen, 2006).

Számos szakirodalom kiemeli a "börtönkódex" jelentőségét. A kódexet általában normatív értékrendszerként írják le, amelyhez egyes fogvatartottak csatlakoznak, és ez az egyének attitűdjeiben és viselkedésében nyilvánul meg: a fogvatartottak például "kemény" személyiséget mutatnak, úgy tűnnek, hogy képesek megbirkózni a börtönnel, és igyekeznek elnyomni és tagadni a félelmeiket, gyengeségeiket vagy szenvedésüket, kerülik a börtönszeméllyel való együttműködést. Ez a hozzáállás nagyban nehezíti az egyének sikeres reintegrációját. A börtön környezete még a viszonylag tapasztalt visszaesők számára is lehet ijesztő, megfélemlítő és zavaró, hiszen a fogvatartottakat megfigyelik, ellenőrzik, alárendeltségre és engedelmisségre kényszerítik. Nap mint nap a túlélésért küzdenek érzelmileg, pszichésen vagy fizikailag. Kutatások alapján kimutatható, hogy a fogvatartottak fizikai és mentális egészsége rosszabb, mint az általános lakosságé, hiszen a börtönök egészségügyi szolgáltatásai a rövid távú problémamegoldásra fókuszál, amely csak ideiglenes megoldást eredményez. Ez a tendencia különösen a kábítószerrel való visszaélés, az öngyilkosság és az önkárosítás kezelésében mutatkozik meg, ahol az energiát a megelőzés helyett inkább a megfélemezésre és a kezelésre fordítják. Azonban a börtön nem minden fogvatartott számára negatív élmény. Különösen azok számára nem az, akiknek van erejük és megküzdési képességeik arra, hogy megőrizték a körülmények ellenére a méltóságukat, és megtanulják kontrollálni érzelmeiket (Bridgwood és Malbon, 1995; Chambers, 2009; Skyes, 1958; Clemmer, 1958; Cohen és Taylor, 1981; Mathiesen, 2006; Morris és Morris, 1963; Sykes, 1958).

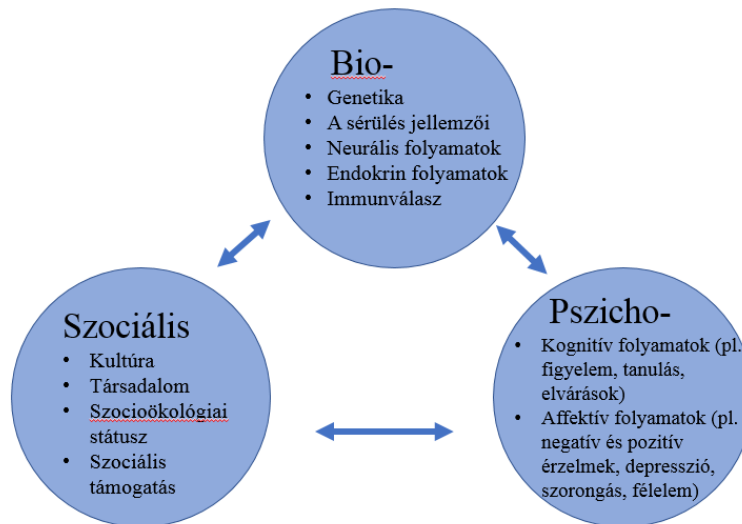
2.2. Biopszichoszociális modell

A biopszichoszociális modell (BPS-modell) George L. Engel nevéhez fűződik, aki 1977-ben publikálta modelljét a "The Need for a New Medical Model-ben (Science, 1977). A modell az általános rendszerelméleten alapul, amelyben a tudományok a rendszerek hierarchiája köré szerveződnek. A rendszerszemlélet egy olyan megközelítés, amely

komplexen, egységként vizsgálja a problémákat vagy jelenségeket. Lényege, hogy az egyes elemeket kölcsönhatásaikban és összefüggéseiben elemzi. A rendszer tagjai hatással vannak egymásra: amennyiben egy elemben változás áll fenn, az az egész rendszerre hatással lehet. Minden egyes rendszerszint kölcsönösen függ a többitől, és egyik sem rendelkezik funkcionális prioritással a többivel szemben. Az általános rendszerelméletnek az orvostudományban és a pszichiátriában alkalmazott nézőpontja azt az elképzelést vallja, hogy mindhárom szintet – a biológiai, a pszichológiai és a társadalmi folyamatokat - figyelembe kell venni minden egészségügyi feladat során, mivel ezek mindegyike szerves és interaktív módon vesz részt a fizikai egészség és betegség kialakulásában. Ennek megfelelően minden betegség tanulmányozása során az egyént, a testet és a környező környezetet, mint az egész rendszer lényeges összetevőit kell figyelembe venni. Az általános rendszerelmélet alapján Engel (1997) olyan szemléletet dolgozott ki, amelyben a szervezetek hierarchikus szerveződésének különböző szintjei kölcsönhatásba léphetnek egymással. Elmélete szerint tehát az egyén állapotát nem csak egy tényező befolyásolja, hanem különböző okok együttese lép kölcsönhatásba (Goffman, 1961; King és Elliott, 1977).

Az utóbbi években a BPS-modell széleskörű változást ért el az akadémiákon és számos intézményi területen, mint például az egészségnevelés, az egészségpszichológia, a közegészségügy vagy a megelőző orvostudomány területén. Ma már általánosan elfogadott, hogy a betegség és az egészség a biológiai, pszichológiai és társadalmi tényezők közötti kölcsönhatás eredménye (Michaelis és mtsai, 2022; Rolf, 2009).

A fogvatartottak életében megjelenő erőszakot nem lehet kizárólagosan egy tényezőre visszavezetni. A biopszichoszociális modell alkalmazásával megértést kapunk arra, hogy a biológiai, pszichológiai és szociális dimenziók sérülése, hogyan járul hozzá az erőszakos viselkedés kialakulásához és fennmaradásához.

1. ábra. Fillingim (2005) modellje alapján a fájdalom biopszichoszociális faktorai

Az általános adaptációs szindrómát Hans Seley (1936) dolgozta ki, és hangsúlyozta, hogy a pszichológiai stresszfaktorok káros következményekkel járhatnak az egészségre, míg a stresszre adott válaszrendszereket nemcsak genetikai tényezők, hanem a tapasztalatok és a stresszes életesemények, valamint az olyan káros magatartásformák, mint a dohányzás, az alkoholfogyasztás és a testmozgás hiánya is szabályozhatják. A pszichoszociális tényezők együttesen határozhatják meg az ember/ beteg sérülékenységet, valamint a betegség súlyosságát és lefolyását. A biopszichoszociális modell figyelembe veszi a genetikai hajlam, a személyiség, a stresszes események és általában a beteg szociális környezetének kölcsönhatásait. A környezeti tényezők növelik a mentális zavar kifejlődésének valószínűségét, szerepet játszanak a betegség megjelenésének időpontjában, illetve megvédhetik a veszélyeztetett személyt a betegségtől (Sabela, Pagani és Meucci, 2012; Engel, 1997; Kopp és Skrabski, 2000).

Különböző szociológiai kutatások alkalmazták a BPS modellt különböző helyzetek megértésére. Számos kutatás rámutatott arra, hogy a mentális egészség romlásához jelentősen hozzájárul a bűnözés és a nem megfelelő közbiztonság, valamint a szomszédokkal kapcsolatos bizalmatlanság. A lakókörnyezet minősége, felszereltsége, fizethetősége jelentős szerepet játszik az egyén napi produktívitasában. Csieklinszki és munkatársai (2020) kutatásában a lakókörnyezeteket vizsgálták, hogy az ott történő bűnözés és közbiztonság mennyire befolyásolja a környezetben élők mentális egészségét. Vizsgálatuk eredménye azt mutatta, hogy a bűnözéstől való félelem károsítja a mentális egészséget, ami a fokozott sebezhetőség és bizonytalanságérzés miatt felerősíti a félelmet. Megállapították, hogy azokon a területeken, ahol magasabb a közbiztonság szintje, az ott élők életkoruktól, nemüktől függetlenül jobb általános és mentális egészségről számolnak

be. Azonban, ha veszélyeztetve érzik magukat és szeretteiket, akkor az jelentős stresszforrást jelent számukra. Azok, akik veszélyeztetve érzik magukat lakókörnyezetükben, idejük nagy részét otthon töltik, nem élnek társasági életet, bizalmatlanok, fizikai aktivitásuk alacsonyabb. Ezáltal mentális egészségük sérülékenyebb, ugyanis megküzdési képességeik és erőforrásaik korlátozottak. Számos korábbi kutatás (pl. Csieklinsz, Kormos-Krakkó és Puskás, 2020; Golding és Fitzgerald, 2019) rámutatott arra, hogy a szomszédság és az erőszaknak való kitettség befolyásolja a fiatalok fejlődését. Gyakrabban fordul elő kábítószerrel való visszaélés, erőszakos viselkedés, valamint mentális betegségek megjelenése azoknál, akik olyan helyen nőnek fel, ahol rossz a közbiztonság, és a környezetükben állandóan jelen van az erőszak. Ezen kutatások alapján megállapították, hogy a mentális egészséget három különböző módon befolyásolja a bűnözéstől való félelem, ezek a következők: (1) közvetlenül, a kiváltott stressz által; (2) a fizikai aktivitás csökkentésével, amely ezután negatívan hat a mentális és fizikai egészségre; és (3) a társas kapcsolatok és a bizalom csökkentésével, amely szintén negatívan befolyásolja mind a mentális mind a fizikai egészséget (Golding és Fitzgerald, 2019; Csieklinsz, Kormos-Krakkó és Puskás, 2020).

2.3. *Az agresszió és erőszak evolúciós szempontból*

A biopszichoszociális rendszer elemei mind befolyásolják az egyén viselkedést, így az agressziót is. Az agressziót nemcsak egy traumára lehet visszavezetni, hanem biológiai, pszichés és szociális tényezők is állhatnak mögötte. Az agresszió evolúciós megértésével választ kaphatunk arra, hogy a társadalomban miért marad fenn az agresszió, különösen a börtönökben (Fitzgerald és Sim, 1982; King és Elliott, 1977).

World Health Organization (WHO) környezeti modell szerint az erőszak egy komplex jelenség. A modell azt vizsgálja, hogy mik azok a tényezők, amelyek befolyásolják, hogy az ember áldozata vagy elkövetője lesz az erőszakos tettetnek.

A modell első szintje (1) lokalizálja az individuális faktorokat, biológiai, továbbá mentális rizikótényezőket, amelyek befolyásolhatják egy személy erőszakos viselkedését. A modell második szintjét (2) a kapcsolatok képezik. Arra vonatkozik, hogy mennyire befolyásolják az személyek közötti kapcsolatok (családtagok, szomszédok, kollégák, társak stb.) annak kockázatát, hogy valaki erőszakos cselekmény elkövetőjévé, esetleg áldozatává váljon. A harmadik szint (3) a közösségi kapcsolatokat vizsgálja, továbbá annak összefüggéseit az erőszakos cselekedetek áldozatává vagy elkövetőjévé válás között. A negyedik szint (4) a lakókörnyezet, az iskolai közösség, valamint a szomszédsággal való viszony. Azokban a

környezetekben, ahol a kábítószer használta és kereskedelme gyakori, az erőszakos cselekedetek kockázata is magasabb. Erőszakos cselekedetek rizikótényezője lehet továbbá, ha egy környezetben élő emberek sok időt töltenek együtt kis helyen, és konfliktusmegoldó képességeik alacsonyak. Túlzott elvárások, váratlan helyzetek és krízis helyzetek is kialakíthatják (WHO, 2002).

Goldin és Fitzgerald (2019) kutatásában a bemutatott biopszichoszociális megközelítést alkalmazta olyan korai élettapasztalatok bemutatására, amelyek megmagyarázzák, hogy miért férfiak követik el az erőszakos cselekedetek túlnyomó részét. Megállapították, hogy amennyiben gyermekkorban jelen volt a bántalmazás és elhanyagolás, az apa távolléte, valamint a családi és szomszédsági erőszaknak való kitettség, az bizonyítottan fokozta a fiúk agresszív viselkedésének kockázatát, és növelte annak valószínűségét, hogy későbbi életükben erőszakos cselekményeket kövessenek el. Az apa nélküli családokban élő fiatalok szignifikánsan nagyobb eséllyel kerültek büntetésvégrehajtó intézetbe.

Azok a gyermekek, akiket bántalmaznak, illetve napi szinten szemtanúi valamilyen bántalmazásnak, nagyobb eséllyel viszik tovább a felnőtt életükbe ezt a viselkedésformát (Rosen, 2001). Kutatások rámutattak arra, hogy agresszorok esetében nagyobb arányban volt jelen az erőszakos apa képe, ami arra enged következtetni, hogy az érzelmi, kognitív és szociális károsodások szerepet játszhatnak a bűnelkövetői magatartásban. A bántalmazott gyermekek akár ötször nagyobb valószínűséggel szenvednek életük során az egyes mentális zavaroktól, mint a nem traumatizáltak (Putnam, 2003). A traumatizált gyermekek interperszonális kapcsolatai gyengék, gyakran inkább stresszforrásként, működnek, így könnyebben megismételhetik a bántalmazó kapcsolati mintákat. Egyesek ismételten áldozattá válhatnak, míg mások a bántalmazó vagy elhagyó szerepeket veszik át (Bandura, 1997; Herman, 2011; Levy, 1998; van der Kolk, 1989; Wöller, 2005).

Számos elmélet született az agresszió kialakulásával kapcsolatban. Freud az erőszak kialakulásának okait a belső pszichében helyezi el, a traumatikus gyermekkor frusztrációinak, az elfojtott impulzusoknak a szintjén. Roth (2003) szerint a gyerekkori trauma és az abból fakadó agresszió a konfliktusos kapcsolatok hatására alakulnak ki. Sutherland, Sullivan és Bybee (2001) úgy véli, hogy a fiatal generációk negatív példaképe, a kortársak, szülők és a média befolyása jelentős negatív hatást gyakorolhat az egyén életére. Ezek a negatív hatások erősíthetik az agresszív viselkedést, és mintákká alakulhatnak. Ezen túlmenően az agresszió és az erőszak kialakulását jelentősen befolyásolja a társadalmi státusz. Amennyiben ez a státusz alacsony, és megfigyelhető a létbizonytalanság, a

szegénység, az erősen összefügg az erőszakos viselkedéssel és az erőszakos bűnözéssel (Girard, 2009). A családban létrejön a társadalmi és anyagi helyzettel kapcsolatos stresszhelyzet, amelyre nincsen a családtagoknak jó megküzdési stratégiájuk. Ide sorolható az alacsony megélhetés, a kevés fizetés, a munkanélküliség, a lakhatási problémák. A tanulmányok azt mutatják, hogy bár az erőszak minden társadalmi rétegben megjelenik, azok a nők, akik szegénységben élnek, nagyobb mértékben érintettek, továbbá az erőszak hatásai a nők egészségére sokkal súlyosabbak, mint a férfiakéra (McDonalds, 2002). Az elszegényedett társadalmi környezetben nagyobb eséllyel fordul elő az alkohol és a drogok használata, ami ugyancsak hozzájárul az erőszakos cselekedetekhez (Dutton, 1995).

Az agresszió, a gyerekkorban átélt élmények hatását vizsgálta Virág (2021), aki a kutatásába fogvatartottakat is bevont, a vizsgálatának mintáját 48 fogvatartott és 55 kontroll személy adta. Kutatásának központi kérdésköre az volt, hogy a gyermekkorban elszenvedett rossz élmények milyen kapcsolatban állnak a felnőttkori bűnelkövetői magatartással és annak egyes sajátosságaival. Hazánkban ez az első olyan kutatás, amely ezen összefüggéseket vizsgálja fogvatartottak körében. Gyermekkori traumáikat az ACE (adverse childhood experience) pontszám kalkulátorral mérték fel, valamint a Család Egészségügyi kérdőívet használták a demográfiai és mentális adatok feldolgozására. A kutatásban szereplő egyének agresszióját Barrett-féle Impulzivitás skálával és Buss-Durkee kérdőívvel mérték fel. Az eredmények alapján a válás és a szülők különélése volt a leggyakoribb kedvezőtlen élmény a kontrollcsoportban és fogvatartottak körében is. A második gyakori válasz a börtönlakók esetében a fizikai bántalmazás volt, míg a kontrollcsoportnál az érzelmi. A fogvatartottaknál magasabb eredményt mutatott az agresszió és az impulzivitás skála. Mindkét csoportnál összefüggött a bántalmazás az öngyilkossági kísérlettel.

2.4. Rehabilitációs reintegráció

A fogvatartottak többségét érinti a társadalmi kirekesztés, hiszen különböző gazdasági, társadalmi és kulturális hátrányoknak vannak kitéve. Ezek a tényezők a társadalmi kirekesztés és marginalizáció magas szintjéhez vezethetnek (Huszár, 1997; Tóth, 2010).

A sikeres reintegrációt akadályozó tényezők között szerepel többek között a bizonytalan lakhatás, a jövedelem, az egészségügyi problémák, a minőségi foglalkoztatás hiánya, elszigeteltség, a krízishelyzeteket támogató hálózatok hiánya, a szociális közeg, a megbélyegzés (Gottfredson-Hirschi, 1990; Sampson-Laub, 1993).

A stigmatizáció jelentős akadályát képezi annak, hogy a szabadultak beilleszkedjenek, illetve jelentős befolyással bírnak a munkaerőpiacon való elhelyezkedésük vonatkozásában, és nehezítik a lakhatáshoz való hozzáférésüket. Azon fogvatartottak esetében, akik esetében a szabadulás kitűzött időpontja meghaladja a várható élettartamukat, a cél az intézménybe való beilleszkedés, valamint fizikai és mentális egészségük megőrzése. A bűnözői stigmatizáció negatív hatást gyakorol az egyén önértékelésére, ami további mentális kihívásokhoz vezethet, a családi kapcsolatok sérülését vagy megszakadását idézheti elő, továbbá a foglalkoztatási, karrierlehetőségek és a társadalmi státusz elvesztését eredményezheti. (NKE, 2020).

A fogvatartottak rehabilitációját azzal segíthetjük, hogy lehetőséget kapnak arra, hogy fenntartsák a kapcsolatot a családdal és a külvilággal. Ezért a fogvatartottak számára havonta legalább egy látogatást lehetővé kell tenni, amennyiben az nem veszélyezteti a biztonságot. Joguk van továbbá meglátogatni súlyosan beteg hozzátartozójukat, vagy részt venni hozzátartozójuk temetésén. Ezen jogok gyakorlása fontos szerepet játszhat a fogvatartottak külvilág iránti érdeklődésének, önbecsülésének, identitásának és a családban betöltött szerepének fenntartásában. A börtönőrök munkája kiemelkedő fontosságú a külvilág és a benti élet közötti közvetítésben, ugyanis ők figyelemmel kísérik a fogvatartottak "börtönkarrierjének" alakulását (Burnett-Maruna, 2004; Cochran és Mears, 2013; Maruna, 2001).

A reintegrációval kapcsolatos korábbi kutatások azt mutatják, hogy a megbélyegzés fontos szerepet játszik a visszaesésben, mert akadályozza a sikeres reintegrációt, ugyanis a stigmatizáció növeli a valószínűségét annak, hogy újra deviáns csoportokhoz csatlakozzon (Hogan, 2010; Kubrin és Stewart 2006).

Hasonlóképpen Mingus és Burchfield (2012) a címkézési elméletet használta fel annak magyarázatára, hogy a volt bűnözők miért küzdenek a reintegrációval. Akik stigmatizálva vannak, gyakran könnyebbnek látják, ha ragaszkodnak ehhez, minthogy megpróbáljanak felülkerekedni rajta. Abrah (2018) megállapította, hogy a barátok, családtagok és szomszédok általi megbélyegzés is növeli a visszaesés valószínűségét.

2.4.1. Írás, mint önkifejezés

Sok fiatal bűnelkövető által elkövetett bűncselekmény kapcsán a harag fontos tényező. Ez a harag veszteségből, nélkülözésből vagy más traumából fakad, és rontja az egyén azon képességét, hogy kielégítő kapcsolatokat alakítson ki (Zulueta 1996).

A fogvatartottak többségében a harag, a félelem és a szorongás érzelmei kavarnak, melyeket valamilyen múltban szerzett seb okoz. A művészeti alkotás egy kézzel fogható produktum, amelyben az alkotó biztonságosan elhelyezheti érzéseit, és megtanulhatja azokat kontrollálni, továbbá az alkotás nyugtató hatású, és segíti a fájdalmak feldolgozását. Ez a folyamat biztonságérzetet ad az alkotó számára, mert megtanulja az érzéseit megfogalmazni és kontrollálni, megértheti az érzelmeinek kiváltó okait. Az írás lehetőséget kínálhat a bűnelkövetők számára, hogy feldolgozzák traumáikat, és ezáltal segítheti őket abban, hogy elkerüljék a további jogsértő magatartást. Amíg a börtönben vannak, van lehetőségük arra, hogy kidolgozzák megküzdési stratégiáikat, amelyek a segítségükre lehetnek a szabadulásukkor (Gussak, 2004; Gussak, 2006; Liebmann, 1994).

A fogvatartottak és a „segítő” művészet kapcsolatát vizsgálta Stino (1995), a kreatív írás folyamatában, amely terápiás hatást is gyakorolhat a fogva tartott fiatalokra. Kutatásában 6 fiatal fogvatartottvett részt egy művészeti képzésen, melynek végén létrehoztak egy rap dalt, ezen keresztül felhívják a kortársaik figyelmét a börtönélet kihívásaira. A börtönben történő kreatív írás számos előnnyel jár a fogvatartottak számára (Fox, 1997). A fogvatartottak javuló önképükről és csökkent érzelmi stresszről, illetve az írástudás növekedéséről és a szabadulás utáni lehetőségekről számolnak be. Javult a hangulatuk, szocializációs és problémamegoldó képességük, valamint úgy nyilatkoztak, hogy fejlődött a megküzdési készségük a múlttal szemben. Maga az írás folyamata elmélyítette az önreflexiójukat, és ennek segítségével volt lehetőségük átgondolni értékeiket, növelni az önbecsülésüket, és felkelteni mások érdeklődését (Pittam, 2008; Woodall, Diamond és Howe, 1997).

2.4.2. A trauma feldolgozása az íráson keresztül

A traumáknak való kitettség káros egészségügyi következményei sokrétűek és gyakran hosszan tartóak, különösen ha segítségkérés helyett továbbra is elviselik a tüneteket, amelyek lehetnek a traumával kapcsolatos emlékek, az abból fakadó pánikrohamok és szomatikus panaszok. Abban az esetben, ha a tünetek 1 hónapnál hosszabb ideig fennállnak, poszttraumás stressz szindrómáról beszélünk (PTSD) (Kilpatrick és mtsai, 2013).

A PTSD viselkedési megközelítése azon a feltevésen alapul, hogy a traumatikus élmények visszatérő fájdalmas és ijesztő érzelmeket váltanak ki. A tünetek csökkentésére ajánlott módszerek a terápiás foglalkozásokon való részvétel vagy meghatározott feladatok elvégzése, mint például a strukturált írás. A strukturált írási feladatok lényege, hogy a traumatizált egyének a negatív élményekről, valamint a kísérő gondolatokról és érzelmekről

írjanak. Ez lehetőséget biztosít arra, hogy saját tempójukban és saját környezetükben dolgozzák fel traumatizált élményeiket (Kinner és Harrison, 1998).

Greenberg és Stone (1992) kutatásában rávilágított arra, hogy súlyosabb traumák feldolgozása kreatív írással kevesebb fizikai tünetet eredményezett. Smyth (1998) *Written emotional expression: Effect sizes, outcome types, and moderating variables* című kutatásában az írásbeli érzelemkifejezés és a későbbi egészségi állapot közötti kapcsolatot vizsgálta. Megállapította, hogy az írás szignifikánsan jobb egészségi állapotot eredményezett a résztvevőknél, valamint az azonnali distresszt is javította.

Glass és munkatársai (2019) vizsgálata alátámasztja, hogy az írás mint önkifejezés pozitív hatást gyakorol a mentális egészségre. Kutatásukat 39 felnőtt traumatizált vagy fizikai/érzelmi bántalmazást szenvedett személyen végezték. A résztvevők 6 héten keresztül minden nap írási feladatokban vettek részt. Ennek hatására a résztvevők beavatkozás utáni reziliencia pontszáma nőtt, illetve a stressz és a depresszió tünetei csökkentek. Egy másik vizsgálatban Schoutrop és munkatársai (2002) 32 egyetemistát vizsgáltak, és kimutatták, hogy közvetlenül az írás után a résztvevők szignifikánsan kevésbé voltak depressziósak, kevésbé szorongtak, és feszültségük is csökkent, továbbá energetikusabban érezték magukat. A kezelés pozitív hatásai még 8 hét után is változatlanok voltak. Ők azonban nem találtak összefüggést a trauma súlyossága, a hangulat és a közérzet javulásának mértéke között.

Shawn (2018) tanulmányában az írást két aspektusban vizsgálta: az átélés mélységét (1) és az érzelmi feldolgozás sorrendjét (2) figyelte. A kutatásban 110 fő traumát elszenvedett egyetemista hallgató vett részt. Az eredmény értékeléséhez az írás előtt és két héttel az írás után vizsgálták a résztvevők szorongásának szintjét. Az érzelmi feldolgozás mélysége az állapot és az írásmenet függvényében különbözött. Szignifikáns negatív összefüggést találtak az érzelmi feldolgozás mélységének változásai és a szorongásos tünetek között ($r = -.209$, $p < 0,05$), a tapasztalás növekedése az általános szorongás csökkenésének felelt meg. Az eredmények arra utalnak, hogy az írás idővel elősegítheti az érzelmi feldolgozást, ami a szorongás csökkentését eredményezheti.

2.5. Reziliencia

A megküzdési képességek fejlettsége közvetlenül kapcsolódik a fogvatartottak további életéhez, segíti, hogy képesek legyenek a múltjukban, jelenükben és jövőjükben megjelenő agressziót megfelelően kezelni és feldolgozni.

Lazarus és Launier (1978) két alapvető megküzdési stratégiát határoz meg: (1) problémaközpontú megküzdés, amikor az egyén a helyzetre vagy problémára összpontosít,

és igyekszik megváltoztatni azt, hogy megakadályozza annak jövőbeni megismétlődését; (2) érzelempőzpontú megküzdés, amelynek során a stresszhelyzet okozta érzelmi reakciók enyhítésére és a negatív érzelmek eluralkodásának megakadályozására összpontosítunk.

Oláh (2005) szerint az érzelmi intelligenciát annak a képessége alkotja, hogy az egyén az érzelmet felismeri, megkülönbözteti és tudatosítja. Saját érzelmi állapotát és viselkedését szabályozni képes, mások érzelmi jelzését érzékeli, és viselkedésüket kezeli. Az érzelmi intelligencia olyan személyiségjegyeket foglal magában, amelyek az egyén jellemének kulcsfontosságú összetevői, és amelyek értékelhetők, de nem számszerűsíthetők általánosan elfogadott számszerű mérőszámokkal, amelyeket a hagyományos kognitív képességtesztekben használnak.

A megküzdési képességet több tényező is befolyásolhatja. Ilyen tényezők például a környezetből származó támogatás, a spiritualitás, az önbecsülés és az elfogadás. A szociális támogatás fontos a munka szempontjából, hogy megkönnyítse az átmenetet, és csökkentse a visszaesést (Mushlima és munkatársai, 2022).

Pugh (1993) tanulmányában 168 fogvatartottat vizsgált, akiket kontroll és kísérleti csoportra osztott. A kísérleti csoportban lévő rabok belső kontrollt fejlesztő foglalkozásokon vettek részt. Eredményeiben kimutatható, hogy azok a fogvatartottak, akik a kísérleti csoportba tartoztak hatékonyabban alkalmazkodnak a börtönülethez, mivel magas fokú türelmet és toleranciát sajátítottak el, illetve a szabadulás utáni élethez is könnyebben és gyorsabban tudnak alkalmazkodni.

2.5.1. Megoldás fókusz

A megoldás fókuszú megközelítés lényege az erősségeken alapuló megközelítés, amely hangsúlyozza az emberek erőforrásait, és azt, hogy ezeket hogyan lehet alkalmazni a változás folyamatában. A módszert a Milwaukee-i Brief Family Therapy Centerben fejlesztették ki, melynek célja, hogy a szakértő megtalálja a kliens erősségeit és erőforrásait, és segítséget nyújtson abban, hogy pozitív önbeteljesítő jóslatokat alkosson, ezáltal a remény és az önbizalom újraépülhet. Az emberek nagy része először a problémát elemzi, és úgy próbálja azt megoldani, míg a szakember feladata az, hogy a beszélgetést a célok és a megoldási útvonalak felé vezesse. Az elképzelt jövő felé kell terelni a klienseket, és annak a lépéseit megtervezni, nem pedig a múlt és a jövő közötti szakadékot elemezni, hiszen ez rengeteg energiát vesz el az embertől. Erőforrás detektálással a kliens felismeri azt, hogy milyen erőforrások állnak rendelkezésére ahhoz, hogy elinduljon a vágyott jövő felé (Bannink, 2007; de Shazer, 1985; Iveson, 2018).

A megoldás kidolgozása nem feltétlenül a problémához kapcsolódik. A megoldásfókusz alapelvei de Shazer (1985) szerint a következők: ha nem romlott el, ne javítsd meg; ha valami működik, folytasd; ha valami nem működik, csinálj valami mást. A kérdés nem az, hogy bekövetkezik-e a változás, hanem az, hogy mikor (de Shazer, 1985; Iveson, 2018).

Walter és Peller (2000) három megoldásközpontú kérdést ad meg, amelyekkel arra kéri klienseiket, hogy meséljék el "sikertörténeteiket": Hogyan csinálta ezt? Hogyan döntött úgy, hogy ezt fogja csinálni? Hogyan sikerült ezt megcsinálnia?

A megoldásközpontú kérdések célja a cél és a megoldások meghatározása, amelyekről (nagyreszt) feltételezzük, hogy már jelen vannak a kliens életében. A szakember feladata, hogy hagyja, hogy a kliens maga fedezze fel és hozza létre a megoldásait, a megfelelő kérdések feltevésével.

Az interjúk során megoldásfókuszú kérdésekre válaszolva a fogvatartottak beszélhettek a szabadulás utáni céljaikról, elképzeléseikről. Az értékekre koncentrálna, a meglévő erőforrásaikat feltárva gondolhatták át azokat a megoldásokat, amelyek szabadulásuk után lehetővé teszik, hogy újra beilleszkedjenek a családjukba, a közösségbe, a társadalomba, és értéket tudjanak teremteni maguk körül.

3. Önálló vizsgálat

3.1. A kutatás célja

Kutatásom célja annak a vizsgálata, hogy a kutatásban résztvevő fogvatartottak által írt novellákban és a velük készített interjúkban milyen közös és egyedi mintázatok figyelhetők meg az erőszak, a megküzdési stratégiák és a visszailleszkedéshez köthető félelmek kapcsán a múlt, a jelen és a jövő dimenzióiban.

3.2. A vizsgálat előkészítésének bemutatása

3.2.1. A vizsgálatban felhasznált módszerek, eszközök

A kvalitatív adatfelvétel kétféle módon történt: az egyik adatkorpuszt a vizsgálatban résztvevő fogvatartottak által írt szövegek (50 történet) alkották, a másik adatkorpuszt a vizsgálatban résztvevő fogvatartottakkal készített interjúk képezték. A fogvatartottak alkotásainak elemzése során az izotópiák feltárásánál a kutatási kérdéseimben megmutatkozó érdeklődésem főbb tematikus elemeire fókuszáltam: a problémák kialakulására, a gyógyulási folyamatokra és az újrakezdesre. A börtönben lévő fogvatartottakkal készült félig strukturált interjúk célja az volt, hogy betekintést nyerjünk a bűnelkövetéshez vezető folyamatokba, ezzel kapcsolatos érzéseikbe és jövőbeli terveikbe.

Az interjú kérdéssora 3 részből tevődött össze. Az első részben a nyitókérdések a fogvatartottak jelenlegi állapotára irányultak a börtön falai között. A második rész a jövőbeli terveket és vágyakat tárta fel, tehát a börtönön kívüli életre fókuszált. A harmadik rész a már meglévő és megszerzendő erőforrásokra világított rá. A beszélgetés során lehetőségük volt arra, hogy elgondolkodjanak önmagukról, múltjukról, jelenükről és jövőjükéről.

A történetek és az interjúk elemzése során Jürgen Link (1974) izotópielemző, a szövegek jelentéssíkainak feltárására szolgáló módszertani eljárását alkalmaztam. Egy nyelvi szövegben minden szemémából (szövegben aktualizált nyelvi jelből) különböző jelentésekkel bíró szemantikai paradigmákat konnotálhatunk, azaz klasszémákat (kontextuális szemákat) vetíthetünk ki. Az ismétlődő klasszémák garantálják a közlés összefüggését, és gondoskodnak az érthetőségről. Az ismétlődő klasszémák egységes struktúrává szerveződnek, ezt izotópiának nevezzük. Az izotópiákat tehát olyan nyelvi jelek, jelcsoportok alkotják, amelyeket egy klasszéma köt össze. A szöveget ebből a megközelítésből izotópiák kötelékeként értelmezhetjük.

Link (1974) szemantikai jelentéssíkokat feltáró szövegelemzési eljárásának alkalmazása során mind a történetekben, mind az interjúkban lehetővé vált azoknak a szemémáknak az azonosítása, amelyekben szemantikai ismétlődéseket (klasszémákat) fedeztem fel, s amelyek az ismétlődés által fajsúlyossá váltak. Továbbá kiemeltem azokat a szemémákat, amelyek egyediségük miatt hívják fel magukra a figyelmet.

Az eredmények bemutatásánál arra törekedtem, hogy egy-egy jellemző vagy éppen a felfedezett mintázatoktól eltérő idézettel illusztráljam megállapításaimat, elkülönítve a múlt, a jelen és a jövő idősíkjait.

3.2.2. A vizsgált minta jellemzése

Miként az 1. sz. táblázat is mutatja, kutatásomban összesen 50 fogvatartottak által írt történetet elemeztem. A vizsgálatban 50 fő (9 nő és 41 férfi) szerző volt. A fogvatartottak intézményen belüli eloszlása a következő volt: 11 fő fegyházban, 1 fő büntetés-végrehajtás egészségügyi központban, 34 fő börtönben és 4 fő fogházban tartózkodott. A mintából összesen 45 fővel tudtunk interjút készíteni, mert 5 fő (1 nő, 4 férfi) már szabadult, így velük az adatvédelmi szabályok miatt nem tudtuk felvenni a kapcsolatot. Egy fő házi őrizetben volt, illetve egy fővel félutas házban sikerült interjút készítenünk. A többi fogvatartott büntetés-végrehajtási intézetekben tartózkodott. A vizsgálat szempontjából nem tartom relevánsnak, hogy milyen bűncselekményt miatt töltik büntetésüket.

1. táblázat A vizsgálatban résztvevők megoszlása (N=50)

	Történet	Interjú
Férfi	41 fő	37 fő
Nő	9 fő	8 fő

3.2.3. A vizsgálat menetének, lebonyolításának bemutatása

Kutatásom kvalitatív adatgyűjtéssel zajlott a *Szertelen kék alapítvány - Biztonságos világ 3.* című pályázatához kapcsolódóan, melynek célja a fogvatartottak reintegrációjának elősegítése saját erőforrásaik feltárásával. Jelen tanulmány ezzel a kutatócsoporttal szoros együttműködésben, valamint együttes munka keretében és támogatásában valósult meg. A „*Hogyan tovább - a bántalmazás (h)arcai?*” történetíró pályázat keretében született alkotásokat kötet formájában adták ki. A kötetben a fogvatartottakkal készített interjúk is helyet kaptak.

A pályázatra összesen 67 pályamű érkezett be. Ezeket az alkotásokat átolvasás után kiválogattuk. A válogatás során fontos szempont volt, hogy a szöveg tartalma megfeleljen a pályázati kiírás kritériumainak. A kötet (2024, ISBN 9786150204352) összesen 246 oldalas, 50 pályaművet és 45 interjút tartalmaz.

Az interjúkérdésekben kitértünk a börtönben átélt idő alatti öröm- és boldogságforrásuk kifejtésére, az érzelmek megosztására. A megoldásfókuszú megközelítéssel az volt a célunk, hogy a problémáik és nehézségeik helyett pozitív változásokra és megoldásokra összpontosítsuk a figyelmüket. A kérdések során segítettük feltárni erőforrásaikat, melyek erősítik az önbizalmukat és az önállóságukat. Ezekkel új perspektívákat, ötleteket hívtunk elő belőlük, melyek segítik problémamegoldó képességeiket. Abból indultunk ki, hogy a felismerés kapcsán elszántságuk és motivációjuk nő a változás iránt, hiszen a kimondott szavak ereje erősíti az egyénben az elszántságot és a tetterekésztséget.

3.3. A vizsgálati eredmények bemutatása

3.3.1. A fogvatartottak alkotásaiban feltárható izotópiák elemzése

A szövegek elemzése során a dolgozat központi kérdéseit szem előtt tartva, a bántalmazás, a trauma és a gyógyulás tematikus megjelenésére fókuszáltam. Az elemzés alapját a történetekben felbukkanó, visszatérő témák képezik, amelyek a szereplők életében meghatározó traumák és az ezekre adott érzelmi és mentális válaszok köré épülnek. Ezek a

témák – mint az addikciók, a különféle bántalmazási formák, a remény és a reményvesztettség, a hit és a hitevesztettség, továbbá a megbocsátás – egyrészt a történetek fontos jelentéssíkjai, másrészt pedig jól tükrözik azokat a kihívásokat és megküzdési stratégiákat, amelyekkel a szerzők szembe kell nézzenek. A bemutatás szerkezete szisztematikus: a kiemelt jelentéssíkokat (a továbbiakban izotópiákat) egyenként tárgyalom, minden részben kitérve arra, hogy az adott téma miként és milyen hatással jelenik meg a történetekben. Ezen belül összevetem a különböző történetekben felbukkanó hasonló és eltérő elemeket. Az elemzés végén egy összegző rész található, amelyben a történetek közös tanulságait és az elemzésekből levonható következtetéseket foglalom össze.

3.3.1.1. 'Addikció' izotópia

Az 'addikció' izotópia a vizsgált szövegekben a múlt dimenziójához köthető módon jelenik meg. A függőségek 26 történetben (52%) mutatkoznak meg. Mivel a függőség több formája említésre kerül a pályaművekben, az elemzés során külön vizsgáltam az alkohol- (61,53%), a drog- (30,76%) és a gyógyszerfüggőséget (7,69%).

Az egyén alkoholfüggősége a múlt dimenziójában 5 szövegben úgy jelenik meg, hogy a szerző felismeri a szer káros hatását és használatának tragikus következményeit. „*A napi alkoholfogyasztás eltorzította bennem már a mérlegelő képességemet, problémákat, egyre több ostobaságot csináltam az alkoholfogyasztása miatt.*” (X9). Egy szerző esetében megfigyelhető, hogy a múltjában az alkoholhoz olyan szoros érzelmek kötődtek, mintha szerelmes lenne. „*Keserű szerelemmel közelítettem meg. Csak „rá” számíthattam, „ő” volt az, aki kiszakított néhány gyorsan elillanó pillanatra a földi valóságból. [...] aki szinte mindig rendelkezésemre állt, megadta mindazt, amire földi halandóként akkoriban vágyhattam: az Unicum!*” (X13).

Az általam kiemelt függőségek közül a vizsgált szövegekben legnagyobb arányban (61,53%) az alkoholizmus van jelen, azon belül pedig valamelyik szülő vagy akár mindkettő alkoholizmusára történik utalás. A 16 pályaműből 12 szövegben tesznek említést a szülők alkoholfüggőségére. „*Ettől kezdve ketten maradtunk anyámmal, aki mindig is beteges volt, és ehhez társult az alkohol iránti függősége is*” (X37). A 12 pályaműből, amelyben jelen van a szülők alkoholfüggősége, 10 esetben erőszakos cselekedetek is kísérik a függőséget. „*Apám egy alkoholos örvongésében tovább fojtogatott, mint szokott. A szomszéd újraélesztett.*” (X4).

Az addikciók közül a drogfogyasztás is felbukkan a pályaművek több, mint egyharmadában (30,76%). A történetekből kiderül, hogy 6 fő önként nyúlt droghoz, és

mindannyian férfiak voltak. „14 éves koromban kezdtem/próbáltam ki először a füves cigit, de az az évi, karácsonyi bulin már a speed és az extasy is játszott.” (X23). Megjelennek kényszerített droghasználók is, akik minden esetben nők. „Ahogy magamhoz tértem, már a következő adag drogot adatta be nekem.” (X2). Az addikció gyakran társul mentális egészségi problémákkal, mint például depresszió, szorongás és PTSD. A mentális problémák súlyosbodhatnak a börtönben töltött idő alatt és utána is, ami több szöveghelyen is kifejezésre jut: „Drogoztam, ittam, több alkalommal kerültem pszichiátriára.” (X9).

A gyógyszerfüggőség két női fogvatartott(X22, X37) írásában jelenik meg ismétlődő elemként. „A börtönévek teljesen elgyengítettek és súlyos gyógyszerfüggő lettem.” (X22).

3.3.1.2. 'Bántalmazás' izotópia

A 'bántalmazás' izotópia 50 pályaműből 24-ben (48%) rekonstruálható a fogvatartottak múltjához köthető formában. Elemzésem során külön vizsgáltam azokat a szöveghelyeket, amelyek a fizikai, az érzelmi, a szexuális és az elhanyagolás bántalmazási módokat írják le, továbbá az állatkínzásról szóló szeméma-csoportokat is a 'bántalmazás' izotópiához kapcsoltam.

Az elemzések során kiviláglott, hogy a rabok 33,33%-a vált bántalmazóvá annak hatására, hogy valamikor ők is áldozatok voltak. „A verés és a bántalmazás, a sakkbán tartás mindennapos volt az életünkben. Mindaddig, míg én is kést ragadtam, és egy bántalmazás során „belevágtam.” (X19).

A szerzők 41,67%-a (N=24) írja le a szülőktől vagy más rokonoktól elszenvedett bántalmazásokat. „...apám legyűrte gyenge gyermek testemet, az ágyhoz kötözt.” (X4). A szülői elhanyagolás 1 szerző szövegében jelenik meg direkt említések formájában: „Volt olyan eset, hogy annyira éhezettetek, hogy a földről vagy a kukából ettem. Volt, hogy a kutya szájából vettem el az ennivalót, ami egy kifli volt.” (X31).

A párkapcsolati bántalmazások elbeszélése csak a női fogvatartottak szövegeiben történik meg: a szerzők 37,5%-a (N=24) élte át ezt a bántalmazási formát. A történetekben testi és lelki bántalmazások lenyomatai is kirajzolódnak, valamint az ezek után megélt szégyenérzet is. Ezeknek a történeteknek az írói mélyebb és fájóbb sebnek gondolják a lelki bántalmazásokat, mint a testieket. „Nagyon sok megaláztatást kaptam a férfiaktól a szexben, szavakban, fizikailag, de legfőképpen lelkileg.” (X17).

Összesen 3 szerző önti szavakba az általa megélt testi bántalmazásokat. „Összefonta a hosszabbító zsinórokat, avval ütötte a testemet, a fejemet, majd, amikor már a vér ömlött

belőlem, persze behúzott a zuhany alá, ott folytatta a bántalmazást a zuhanytussal és a csővel.” (X2).

A bántalmazást átélte 24 fő közül 5 fő (X2, X7, X13, X16, X30) írásművében történik utalás a szégyenkezésre, amit a bántalmazás miatt és alatt éltek át. *„Be-beugrott egy-egy fájdalmasabb emlékkép gyerekkoromból, apám társaságában látva magamat, ahogy legszívesebben elástam volna magam. Hol a szégyentől, hol pedig a sértő, szinte már megalázó szavai miatt!” (X13).*

Az szexuális zaklatás 6 történetben bukkan fel, szintén a múlthoz köthetően: *„hazavitt, lefürdetett, mint egy babát, és véresre erőszakolt, csókolt, én a hasamon feküdtem és csak a könnyem folyt, mert megmozdulni sem bírtam a fájdalomtól és a hányingertől” (X45).* 1 történetben találunk utalást arra, hogy a szexuális zaklatás nem a szerzőt, hanem annak egyik rokonát érintette. *„Nagyobbik lányommal volt az apja. Vettem egy tesztet a lányomnak, ami pozitív lett.” (X7).*

2 pályaműben (X6, X17) lehet olvasni állatkínzásról. *„Amikor viszont beivott, akkor a macskákat is kínozták. Volt olyan, amikor az egyik macska ellett és születettek kis cicák, kis szíami cicák. Megfogta őket apám, és egyenként a földre csapkodta előttünk.” (X17).*

3.3.1.3. 'Remény' és 'reményvesztettség' bináris oppozíció izotópia

A 'remény' izotópia 11 pályaműben azonosítható. Elemzésem során megállapítottam, hogy a 'remény' izotópiát három klasszéma (a család, a szerelem és a szabadulás) ismétlődéséből születő szeméma-csoportok alkotják. A 'család' klasszéma által szerveződő szeméma-csoportok a múlt és a jelen idősíkjaihoz köthetők, míg a 'szerelem' klasszéma csak a múlt idősíkján értelmezhető. Az alábbiakban a három idősík mentén mutatom be vizsgálataim eredményeit.

A múltban a 'remény' izotópia a családhoz köthetően 3 történetben (X2, X3, X49) rajzolódik ki. *„édesapám váratlanul meglátogatott az intézetben, nagyon örültem neki” (X2).* Megjelenik továbbá a remény egy olyan partnerre kivetítve, aki nem bántja többé, illetve felcsillan a nyugodt élet reménye is, melynek biztonságos közegében nem bántathatják többé. *„Az elmeorvos kérdésére, hogy mit érzek, azt válaszoltam: nyugalmat és ürességet! Nyugalmat, mert többé nem bántat, nem alázhat meg.” (X7).*

A jelen idősíkján csak a családhoz köthetőek a 'remény' izotópiához kapcsolódó szeméma-csoportok. *„[...] a gyermekeim úgy nőjenek fel, úgy éljék az életüket, hogy az erőszak semmilyen módon ne legyen jelen az életükben, sem testi, sem lelki formában.” (X2).*

A 'remény' izotópia az elemzett szövegek többségében (72,73%) a szabadulás utáni élethez, tehát a jövő idősíkjához kapcsolódik. *„Azaz élni és élni hagyni, az erőszak*

alattomos csirái nélkül, hogy érdemes legyen a holnapot is átélni emberként, újból emberi érzéssel létezni.” (X35).

A 'reményvesztettség' izotópia a 'remény' izotópia oppozíciójaként a pályaművek 22%-ában tárható fel. A szerzők jellegzetesen önmaguk, a társadalom és a magány miatt fogalmazzák meg a reményvesztettséget. Az alábbiakban a 'reményvesztettség' izotópia bemutatása a múlt, a jelen és a jövő idősíkjainak elkülönítésével történik.

A múlt idősíkjában csak az egyén önmagára vonatkoztatott reményvesztettsége értelmezhető 5 szerző művében. *„Alapjába' véve nekem meg se lett volna szabad születnem, hiszen semmi értelme, se célja az életnek.” (X3).*

A jelenben a fogvatartottak (N=3) a reményvesztettséget a börtön falai között megélt magányban tapasztalják meg. A bezártság, a kilátástalanság az elszigeteltség és az erőszakos környezet mind felerősítik bennük ezt az érzést. A mindennapi élet monotóniája és az emberi kapcsolatok hiánya szintén nagy szerepet játszik ebben. *„Egy átlagos, szürkének tűnő szeptemberi délután van. Immár a börtön falai között!” (X13).* A jelenben a reményvesztettség a társadalomból való kiábrándulással párosul, ami 4 szerző (X8, X35, X32, X48) szövegében kerül megfogalmazása. *„...miért nem maradtunk-maradhattunk inkább a biztonságot adó anyaméhben, és miért kellett minket a természet követelte erőszakkal kinyomni a „veszélyes üzemnek” minősülő, erőszakkal teli világba.” (X35).*

3.3.1.4. 'Hit' és 'hitevesztettség' bináris oppozíció izotópia

A 'hit' izotópia a jelen és a jövő kontextusában 10 fogvatartott (X3, X4, X5, X12, X13, X14, X45, X48) által írt szövegben azonosítható. *„Hisznek abban, hogy Isten úgy akarta, ahogy most a jelenlegi életük van talán egy angyal ő, akit az Úr küldött a megtért ember megsegítésére a börtönbe kellett jönnöm, hogy levetkőzzem, letegyem azt a bibliai kabátot, és követhessem Jézusét” (X3).*

A jövő vonatkozásában a hitet a két szerző (X14, X45) a szabadulás utáni élethez köti. *„Nagyon nehéz elkezdni szembe szállni bizonyos dolgokkal, de Isten is hét nap alatt teremtetten meg a világot. Ne hagyjuk, hogy továbbra is a rossz dolgok és emberek befolyásolják az életünket, mert mi Isten gyermekei vagyunk. Isten mellettünk van, csak higgy benne és magadban.” (X14).*

A 'hit' izotópia oppozíciója, a 'hitevesztettség' izotópia 3 pályaműben vizsgálható. A hitevesztettséget az esetek többségében a társadalomból való kiábrándulás idézi elő. *„Bizonyára a pokolnak nemcsak hét bugyra van, hanem végtelen sok, és mivel ott már nem férnek el, ezért kerül talán ebbe a világba is belőle, és a jelen helyzetének tükrözését szimbolizálja.” (X4).*

3.3.1.5. 'Megbocsátás' izotópia

A 'megbocsátás' izotópia a jelen időszakájában 4 fogvatartott (X4, X12, X34, X45) szövegében mutatható ki. A megbocsátás segítheti az egyént a múlt lezárásban, így egy bizakodó jövőt teremthet magának. Továbbá ez a lelki fejlődés egyik jeleként is értelmezhető. „*Mára megbocsátottam a szüleimnek is, hiszen, ha őket is jól nevelték volna, akkor engem képesek lettek volna jó irányba terelni és nevelni.*” (X34).

3.3.1.5. 'Hála' izotópia

A börtöntörténetekben a 'hála' izotópia a jelen és a jövő időszakáihoz kapcsolható, és különösen a családtagok iránt érzett hála jelenik meg a szövegekben. A börtönben lévő személyek számára a család gyakran az egyetlen valódi támasz és kapcsolat a külvilággal. „*Minden nap elmondom a feleségemnek, hogy szeretem. Köszönöm, hogy kitart mellettem, és hisz abban, ha hazamegyek, egy családcentrikus, boldog életet élhetünk*” (X8). Egyetlen szerző történetében találunk utalást arra, hogy hálát érez a börtönbüntetés miatt. „*Köszönöm, hogy ezt leírhattam, a lelkemnek is könnyebb. Hiába vagyok börtönben mégis örömmel tölt el az, hogy itt nyugodtan tudom lehajtani a fejemet alvásra és nem félek és rettegek attól, hogy mikor töri rám az ajtót.*” (X9).

3.3.1.6. Tanulás' izotópia

A történetekben a tanulmányok leginkább vágyott képként mutatkoznak meg. Egy olyan lehetőségként, ami nem adatott meg a történetek elbeszélőinek, akár önmaguk vagy a családi helyzetük miatt. 10 fő (X2, X3, X9, X18, X20, X27, X34, X38, X45, X40) szövegében mutatható ki a 'tanulmányok' izotópia: „*Tovább tanulni már nem tudtam, mert közben született egy kis húgom is, akire szintén én vigyáztam.*” (X2).

3.3.1.7. 'Bűnbánat' izotópia

A pályaművek 22%-ában (11 mű) tesznek említést az alkotók a bűnbánatra. Belátják tetteik súlyosságát, és lelki fájdalmat éreznek azok miatt. „*Az erőszakkal, a tettemmel nemcsak két ártatlan életutat törtem ketté, hanem az áldozataim létezésének ajándékaitól is megfosztottam a hozzátartozóikat.*” (X35).

3.3.1.8. 'Szabadulás utáni élet' izotópia

A jövő időszakájában feltáruló izotópia a 'szabadulás utáni élet', a tervek és a célok megvalósítására vonatkozik. A kinti életről való elmélkedés a szerzőknek nyugalmat ad, ami egyfajta megküzdési forma is a benti élet nehézségeivel. 8 szerző (X2, X3, X9, X10, X15, X38, X43, X44) önti szavakba szabadulás utáni céljait a történetében. „*Egy reggel felkel*

majd a nap, és a világ többi részének ez a reggel pontosan ugyanolyan lesz, mint a többi, mint bármelyik másik. De te aznap, életed legszebb reggelén majd nem csengő riasztására ébredsz. Azon a reggelen majd nem vaságyból fogsz felkelni majd, nem szürke inget és szürke nadrágot húzol magadra egy újabb szürke napra, hanem színeset. Bármilyen színűt, az élet összes színei közül válogathatsz. Aznap elkezdődik az új életed.” (X43).

3.3.1.9. 'Üzenet' izotópia

A történetírók közül négyen (X7, X28, X30, X45) hagynak üzenetet az olvasóknak, melynek során bölcs tanácsokat és élettapasztalatokat osztanak meg. „*Ne adjátok fel SOHA! Értékes vagy!*” (X7), „*Így arra kérek mindenkit, akik erőszak és félelem hatása alatt élik életüket, merjetek kiállni magatokért és az elveitekért! Legyen ez az erőtok.*” (X28), „*Ne engeddd, hogy a lelkedbe tapossanak!*” (X30), „*Az én kis történetemmel, remélem, tudok erőt adni az olyan gyenge embereknek, mint én is voltam, akik a könnyebb utat választják, beletörődnek a rosszba, elfogadják, azt hiszik az a természetes. Mert sajnos én is azt tettem, pedig van kiút!*” (X45).

A történet elemzés téma és idő szerinti csoportosításának eloszlását a Mellékletben lévő 1. táblázat mutatja be (M1. táblázat).

A fogvatartottak által írt történetek izotópia elemzésének eredményei rámutatnak arra, hogy a szerzők fókuszba helyezik a trauma hatására kialakuló lelki sérüléseket és agresszív magatartásformákat, valamint kísérletet tesznek a megküzdési stratégiák keresése. A történetekben visszatérő módon jelennek meg az addikciók és a bántalmazás különböző formái, amelyek a szerzők életét meghatározó tényezőkként járulnak hozzá a pszichés és szociális problémák elmélyüléséhez. A 'remény' és a 'reményvesztettség', valamint a 'hit' és a 'hitevesztettség' oppozíciója szintén hangsúlyos, és a novellák szereplőinek gyógyulási vagy stagnálási útját jelölik ki. A novellákban a múlt, a jelen és jövő hármasa szorosan összefonódik, és egymásra ható módon befolyásolja a szereplők sorsának alakulását. A múlt traumatikus eseményei gyakran meghatározzák a jelenbeli küzdelmeket és addikciókat, amelyekből a szereplők a jövő felé tekintve keresik a kiutat és a megújulás lehetőségét. A történetekben a jövőkép többnyire kétirányú: egyesek számára a remény jeleként jelenik meg, míg mások a múlt terhei miatt reményvesztetten néznek előre, bizonytalanná téve számukra a változás esélyét.

3.3.2. A fogvatartottakkal készített interjúkban feltáruló izotópiák elemzése

Az interjúelemzés célja, hogy mélyebb betekintést nyújtson a fogvatartottak személyes élettörténeteibe, traumaélményeibe és az azokkal való megküzdési stratégiáiba. Az elemzés során a fogvatartottak által írt történetekben megjelenő témákra – az addikciókra, a bántalmazás különböző formáira, a remény és a reményvesztettség, a hit és a hitevesztettség bináris oppozíciójára, illetve a társadalomba való visszailleszkedés lehetőségeire – helyeztem a hangsúlyt. Ezek a témák segítenek megérteni a fogvatartottak pszichés és emocionális állapotát, és rávilágítanak a társadalmi visszailleszkedésüket érintő kihívásokra. A bemutatás felépítése az alábbi logikai sorrendet követi: az egyes témakörökben részletesen ismertetem a fogvatartottak élményeit és tapasztalatait, majd elemzem az ezek mögött húzódó lelki folyamatokat. A vizsgálat végén összegzem az interjúk tanulságait, kiemelve azokat a közös vonásokat és egyéni eltéréseket, amelyek a fogvatartottak múltbeli traumáinak és jövőbeni lehetőségeinek megértéséhez vezetnek.

3.3.2.1. 'Addikció' izotópia

Az interjúk során 14 fogvatartott (az interjúalanyok 31,11%-a) szóbeli elbeszélésében érhető tetten az addikció. Az addikciók az interjúk szövegkorpuszában a múltban az egyének életútjára és kapcsolataira vonatkozóan jelennek meg. „*Nem az iránta érzett szeretet hiánya miatt lett alkoholistá. Ő annyit tud adni, amennyire ő maga képes, amennyit ő maga kapott.*” (X12).

A válaszadók az addikciók jelenlegi megjelenésére vonatkozó kérdéseimre személyes elhatározásokat fogalmaztak meg. A válaszokból kitűnik, hogy elhatározták az addikció leküzdését, és a jövőben függőségektől mentes életet szeretnének élni. „*Úgy gondolom, a magam ereje és kitartása a legfontosabb, és ebben nem lesz helye sem a dohányynak, sem az alkoholnak, sem a drognak. Szép, tiszta életet szeretnék élni erőben, egészségben.*” (X49). Egészséges életvitelre törekcsenek, káros szenvedélyektől mentes jövőt képzelnek el. Az interjúalanyok a börtön falai között átgondolták az alkoholizmus romboló hatását, különös tekintettel az elmére gyakorolt negatív hatását, amivel rossz döntések sodrásába kerülhetnek. „*Én már józanul se mennék bulizós helyre, mert elég, ha csak meglöki valaki a másikat, és akkor elindulnak a beszélősök és indul a dominó.*” (X47).

4 válaszadó említi a droghasználatot a jelenben, és mindannyian a drog nélküli életet hangsúlyozzák. Felismerik függőségüket és annak a negatív hatásait. 2 válasz esetében a drogfüggőséghez társul a félelem is, mégpedig annak kapcsán, hogy ezt a szermentes állapotot nem fogja tudni fenntartani. „*Bár nem voltak elvonási tüneteim a szerhasználat*

hiánya miatt, azonban még néha eszembe jut.” (X48). „Itt nincs drog, nincs pia.” (X31) – ez a válasz a börtön szigorú kontrolljára utal, amely elősegíti és fenntartja a rehabilitációt a fogvatartottak életében. A droghasználat jövőbeli elkerülésére vonatkozóan a fogvatartottak mély elhatározása és pozitív hozzáállása volt megfigyelhető. „A jövőben nem ittasan, és nem drogosan akarom élni az életemet.” (X37).

Az interjúkban kifejtett válaszok szerint a modern drogprevenciós tevékenységek jelentős sikerélményeket és motivációt is nyújtanak. „Siker volt számomra az is, hogy a szolnoki börtönben csoportfoglalkozás keretében részt vettem mindenféle drogprevenciós foglalkozáson, melyet a drogambulancia munkatársai tartottak.” (X8). A jövő idősíkjaára kivetített példamutatás is a pozitív elhatározásokat erősítette a fogvatartottak életében. „Szeretnék létrehozni egy alapítványt, ami kifejezetten az ilyen embereket segítené, akiknek rossz a családi körülményeik, akik függőségekkel küzdenek.” (X37).

3.2.2.2. 'Bántalmazás' izotópia

A 45 interjúalanyból 5 adatközlő tematizálta a bántalmazást, amelynek megjelenése kizáróan a múlttra vonatkozik. A válaszok alapján a bántalmazás és az erőszak mély nyomot hagyott a fogvatartottak életében, és megtudhatjuk azt is, hogyan járult hozzá későbbi tetteikhez és életútjukhoz. „Az elszenvedett sérelmeim, a bántások, ahogyan bevonzott engem is az erőszak, hogy hiába szerettem volna „jó” lenni...” (X9).

A szülők rokonok általi bántalmazás is a múlttra vonatkozóan jelenik meg, mindössze 1 válaszadó esetében. Interjúalanyom kiemeli, hogy szülei műveltsége a gyermeknevelés terén nem mutatkozott meg. „A szüleim tanult emberek voltak, de sajnos nem értettek a gyerekneveléshez. A módszereik nem voltak túl empátikusak, így sok negatív dolog történt gyerekkoromban.” (X28).

A párkapcsolati bántalmazás egy interjúalany válaszaiban bukkan fel, melynek múltbeli formái a következők voltak. „Nagyon nehéz életem volt, sok bántást, megaláztatást kaptam a volt férjemtől.” (X19), „Amikor a bántalmazó, volt férjemmel voltam, a gyermekem választás elé állított.” (X19).

A szégyenérzetet 2 fő fogalmazta meg jelenlegi helyzetükre utalva. Önbecsülésük hiánya és szeretteik oltalmazása a kapcsolattartásuk korlátozására kényszeríti őket. „Édesanyám kórházba került, de nem látogattam meg, bár megengedték volna, de nem akartam, hogy bilincsben lásson.” (X30), „Levélben tartjuk a kapcsolatot. Nem szeretném, ha itt látnának.” (X18).

3.3.2.3. 'Remény' és 'reményvesztettség' bináris oppozíció izotópia

A 13 interjúban azonosítható 'remény' izotópiát 3 külön tematikus csoportra bontottam: a szabadulás utáni élet reménye (N=8), a családhoz kapcsolódó remények (N=4) és az élet iránti remény (N=4).

A szabadulás utáni vágy 8 interjú szövegében (X1, X41, X2, X9, X20, X29, X32, X43) jelenik meg. „*Amire régóta vágyom, az a szabadságom. Próbálok belegondolni, hogy szabad vagyok, és az számomra kimondhatatlan jó érzés, bár nem tudom milyen lesz.*” (X2).

A család egyesítése és az újrakezdés reménye 4 interjú (X3, X23, X29, X31) során merül fel. „*Számomra az lenne a boldogság, hogy tisztességes életet élek, dolgozok, fizetem az adót, és nehéz helyzetekben is együtt vagyunk a családommal, akik feltétel nélkül szeretnek.*” (X31).

A fogvatartottak az interjúk során a remény kapcsán a mindennapi megküzdésüket is megfogalmazzák: az apró örömeket, amelyek a börtön falain túlról éri őket, és a bizakodást a jövővel kapcsolatban. Összesen 4 adatközlő válaszaiban jelenik meg az élet, mint a remény egyik megjelenési formája. „*A mindennapi örömeim közé tartozik, hogy minden nap felébredhetek, és új napot kezdhetek.*” (X2).

A 'reményvesztettség' izotópia 26 (57,77%) interjú szövegében azonosítható a 'remény' izotópia oppozíciójaként. Elemzésem során elkülönítettem a társadalmi reményvesztettséget (N=13), a válaszadó önmaga kapcsán érzett reményvesztettségét (N=11), a magányból fakadó reményvesztettséget (N=11) és a család miatti reményvesztettséget (N=3).

A válaszadók múltbéli reményvesztettsége sok esetben a társadalomhoz és az abba vetett hithez kapcsolható. Félelmeiket fogalmazzák meg a szabadulás utáni élet kontextusában, hiszen eddig csalódások sora érte őket a kinti élettel kapcsolatban. A múltra vonatkozó társadalmi reményvesztettség 3 (X3, X4, X10) interjúban, míg a jelenben 9 (X1, X3, X4, X5, X23, X27, X30, X41) és a jövőben 1 (X4) interjúban jelenik meg. A börtön falai megszokott környezet számukra, azonban a szabaduláskor a bizonytalanság létállapotába fognak kerülni, ami félelemmel tölti el őket. „*Kicsit félek is a kinti világtól, itt biztonságban érzem magam.*” (X10).

Az interjúk kutatás során különféle nézőpontok és érzések kerültek felszínre, amelyek az adatközlők jelenlegi reményvesztettségére mutatnak rá. A reményvesztettség többnyire a börtönben megélt bizonytalansággal párosul, illetve a külvilág és a társadalom negatív

aspektusaira világít rá: a kinti élet nehézségeire és a börtönviseltség miatti stigmatizációra. *„Látom, hogy mi folyik itt kint, eddig nem tudtam. Most már látom, hogy nem fenékgig tejjel az élet, aki teheti, menjen külföldre, ott vállaljon munkát! Itthon meg van bélyegezve, mint börtönviselt ember.”* (X41).

Az interjúalanyok a reményvesztettséget a börtönben átélt mindennapokra értik: *„Nem a börtön nehéz, hanem az emberek.”* (X30). Többen elmesélik, hogy hogyan érzik magukat az emberi kapcsolataikban, és kifejezésre juttatják a jövőre vonatkozó reményeiket. A fogvatartottak jelentős része reményvesztett, kiábrándult és kilátástalan helyzetben érzi magát. Néhányan próbálnak belső erőforrásokat találni, és reménykednek abban, hogy egy jobb jövő felé vezető utat találhatnak. *„Amikor ezt a novellát leírtam, arra gondoltam, hogy hogyan fognak ítélkezni az emberek. Hiszen én is ezt csinálom, elolvasom és ítélkezek, levonom a következtetést. De ha az emberek kicsit megpróbálnak a történet mögé látni, akkor el kellene fogadniuk, hogy mindenki olyan amilyen, és ne akarjanak rajta változtatni, csak segítsék abban, ha ő szeretne változni”* (X1).

Az interjúválaszokban a reményvesztettség vonatkozásában kifejezésre jutnak a börtönben eltöltött időben várható jövőbeni változásokhoz kapcsolódó érzések. *„Az ember életében a fordulópontok hoznak változásokat. Az enyémben pl. az, ha jön egy új cellatárs. Sosem lehet előre tudni, hogy milyen lesz. Jön valaki, aki szétver, aztán másvalaki, akivel esetleg lehet beszélgetni.”* (X4).

A reményvesztettség több esetben (N=11) a válaszdó önmagával szembeni reményvesztettségét jelenti. A múltbeli önmagára utaló reményvesztettséget 3 interjúalany emeli ki. Az egyik interjúalany válasza rámutat arra, hogy számára a boldogság pillanatai ritkák és rövid életűek voltak a múltban. Az ideiglenes szabadság és a család közelsége nyújtott számára boldogságot, de a visszakerülés a börtönbe gyorsan elfojtotta ezt az érzést, amelynek hatására reményvesztettséget érez. *„Kint nem tudtam visszatartó erőt találni. Fölöslegesnek éreztem magam az életben.”* (X9).

A jelenre vonatkozó, önmagában való csalódottság érzése összesen 6 interjúalany válaszaiban érhető tetten. A válaszokban megjelennek a mély depresszióhoz köthető érzések és a mindennapi élet elviselhetetlensége. Egyes válaszok alapján látható, hogy a pozitív gondolatok fenntartása is kihívást jelent a fogvatartottak számára. *„Sokszor reméltem, hogy nem kelek fel többé, mert fájdalmas az élet!”* (X45).

Az önmagával szemben érzett reményvesztettség a jövő vonatkozásában 2 esetben érhető tetten. Ezekből a válaszokból kitűnik, hogy félnek attól, hogy a börtön falai között mi vár rájuk, ők maguk hogyan fognak teljesíteni odakint, és a társadalom hogyan viszonyul

majd hozzájuk. *„Kint leszek, újra rám zuhan minden. A saját világom.”* (X50).

11 interjúalany (X3, X4, X6, X9, X17, X18, X27, X31, X35, X36, X40) említi a magány miatt érzett reményvesztettséget, amely minden esetben a jelenben jelenik meg. Bár a fogvatartottak közös terekben tartózkodnak, a valódi és mélyebb emberi kapcsolatok kialakítása nehézségekbe ütközik számukra. *„Bent nincsenek barátaim. Akivel megosztom a gondolataimat, az a kapcsolattartóm, de a mélyebb kríziseket neki sem mondom el. Van, hogy magamban tartom, és a tudatalattimmal beszélem meg.”* (X31).

Mindössze egyetlen (X34) fogvatartott esetében rajzolódik ki a reményvesztettség a jelenben a családra vonatkozóan. *„Édesapám halálos beteg, a testvérem szégyell. Anyám nem akar tudomást venni rólam, pedig elmondtam neki a gyerekkori dolgaimat. Szívesen megosztanám vele a gondolataimat. Igyekszem vele felvenni a kapcsolatot, évente több üdvözlő kártyát küldök, de nem jön válasz.”* (X34).

A jövő tekintetében 2 (X18, X32) válaszadó érez reményvesztettséget a család kontextusában. *„Vágyom arra, hogy legyen egy törvényes feleségem és gyerekeim. Ezt még nem sikerült elérni, pedig már 43 éves vagyok.”* (X18).

3.3.2.4. 'Hit' és 'hitevesztettség' bináris oppozíció izotópia

A múlt idősíkján a 'hit' izotópia 1 fogvatartott interjújában tárható fel. *„Isten különös kegyelmének tartom. 2016-ban itt bent ismertem meg Jézust. Istentagadó ember voltam, de beláttam, hogy ez kell, hogy megváltozzon az életem. Azóta másképp tekintek a börtönre. Jobb ember lettem.”* (X34). 11 interjúszövegben (X3, X5, X6, X10, X17, X19, X21, X29, X36, X41, X47) találhatunk olyan, a 'hit' izotópiához tartozó klasszéma-csoportokat, amelyekben jelenre utaló közlések vannak. Számos válasz esetén láthatóvá válik, hogy milyen fontos szerepet játszik a fogvatartottak életében a vallás, a misére járás és a Biblia olvasása abban, hogy lelkiileg erősek tudjanak maradni a mindennapokban. A fogvatartottak gyakran említik, hogy Isten és Jézus jelenléte segít nekik tisztábban látni helyzetüket és megtalálni a helyes utat. Úgy érzik, hogy a hitük révén képesek jobbra válni, és értékrendjük fejlődik. *„A saját meglévő erőforrásom az a hit. Amióta itt bent vagyok, járok misére, és azóta olvasom a Bibliát, amiből sok erőt merítetek.”* (X29).

Egy interjú szövegében azonosítható a 'hitevesztettség' izotópia, mint a 'hit' izotópia oppozíciója. A válaszadó kitaszítottként tekint magára, nem kapcsolódik a családjá értékrendjéhez. *„Vallásos családban élek. A szüleim rendszeresen járnak templomba, istenfélő emberek. Én vagyok a feketebárány.”* (X13).

3.3.2.5. 'Megbocsátás' izotópia

A válaszok alapján a megbocsátás és a kapcsolatok rendezése központi szerepet játszik a megkérdezettek életében. 7 válaszadó (X2, X6, X9, X10, X28, X34, X40) tesz utalást arra, hogy családtagjaik elutasítása fájdalmas érzést kelt bennük, ezért céljuk, hogy szabadulásuk után rendezzék kapcsolataikat. Szeretnék bizonyítani, hogy a börtönben töltött idő megváltoztatta őket, és jobb emberek lettek. Ezek a szöveghelyek mind a jövőre vonatkoznak. *„A lányom csak telefonon beszél velem, emiatt fáj a szívem. Szeretném, ha megbocsájtana nekem.”* (X10).

Néhány interjúalany életében felértékelődik a család szerepe, hálával tölti el őket, hogy családtagjaik az életük részei. Az édesapjukkal való kapcsolat rendezése és a halál előtti megbocsátás is előtérbe kerül. *„Szeretnék idős korára a támasza lenni, hiszen ő az édesanyám. Történt, ami történt. Ő szült meg engem, ezért hálás leszek neki.”* (X34). Vannak, akik a szeretet hiányát próbálják pótolni, és remélik, hogy szabadulás után megtalálják az utat a megbocsátáshoz és az önmagukkal való megbékéléshez. *„Mind a ketten meghaltak már. A haláluk előtt tudtuk rendezni a kapcsolatunkat az édesapámmal is, ki tudtuk mondani egymásnak, hogy szeretlek.”* (X28).

3.3.2.6. 'Hála' izotópia

Az interjúk szövegeiből kitűnik, hogy a hála a család felé különösen fontos szerepet játszik a fogvatartottak életében. A 'hála' izotópia az interjúk 80%-ában azonosítható, melyből 77,78%-ban a család iránti hála, 52,78%-ban a börtön felé érzett hála tematizálása történik. 16,67%-ban önmaguknak hálásak a válaszadók. A válaszokból látható, hogy milyen mély érzéseket táplálnak a családjuk iránt a válaszadók. *„Hálás vagyok a kisfiamért, a családomért, hogy sikerült lehetőséggé formálni ezt a büntetést a belső lelki fejlődésekre.”* (X5).

A 45 interjúalanyból 19-en fogalmaznak meg hálát a börtön felé. A fogvatartottak jelentős része hálás a gondoskodásért és a támogatásért, amit a börtönben töltött időben kapnak az intézmény dolgozóitól. *„Az itteni börtönben, az itteni pszichológusnak köszönhetően lett annyi önbizalmam, hogy kiálljak magamért.”* (X34). Több válaszadó megfogalmazza, hogy a börtönben töltött idő alatt értékrendje és önbecsülése pozitív irányba változott, amiért hálás. *„Azóta másképp tekintek a börtönre. Jobb ember lettem. Előtte rossz voltam, sok rosszat tettem. A beszédem is megváltozott. Előtte csúnyán beszéltem, de annak vége.”* (X3). A bezártság állapotában a börtönviseltek hálával tekintenek a mindennapi apró örömekre, amelyeket a büntetésük előtt nem tudtak megbecsülni. *„A jelenlegi örömöm az,*

hogyan részt vehetek ezen a pályázaton, vagy amikor a helyzetemtől függetlenül emberként kezelnek.” (X23).

6 fő érez hálát önmagával kapcsolatban, a személyiségének pozitív irányba való fejlődéséért, a pusztán létezéséért. „Az életem során az erőszak sokáig meghatározó volt, hálás vagyok a sorsnak, hogy teljesen más emberré váltam, válhattam.” (X20).

3.3.2.7. 'Bűnbánat' izotópia

Az interjúalanyok 35.56%-a érez bűnbánatot múltbeli tetteinek elkövetése miatt. A válaszadók mély és őszinte megbánást mutatnak az általuk elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatban. „Szívesen visszapörgetném az időt, hogy ne kövessek el ennyi rosszat.” (X22).

3.3.2.8. 'Szabadulás utáni élet' izotópia

A fogvatartottak különböző célokat és terveket fogalmaznak meg válaszként arra a kérdésre, hogy hogyan képzelik el a szabadulás utáni életet (X1, X2, X5, X6, X7, X8, X9, X12, X13, X17, X18, X23, X24, X28, X31, X32, X44). A családdal és a barátokkal való kapcsolatok helyreállítása, mint cél 6 válaszadó terve között szerepel. „Szabadulásom után a célom, hogy helyrehozzak minden kapcsolatot a gyerekeimmel és munkát vállaljak.” (X2). Az adatközlők 13 esetben fogalmazták meg céljaikat munkavállalásra, saját vállalkozás indítására vonatkozóan. A válaszok arra engednek következtetni, hogy céljaik között szerepel az, hogy a társadalom hasznos tagjai legyenek. Igyekeznek az életüket az elvárásoknak megfelelően élni, és onnan folytatni, ahol abbahagyták a börtönbe kerülésük előtt. „Szabadulásom után mindenképp keresek egy jó munkát, de csak olyat, ami legális. Inkább vállalom mellékállást is, hogy elérjem a céljaimat.” (X23). A válaszok között egy esetben szerepel a szabadidős tevékenység megvalósítása és a szabadság örömeinek kihasználása. „[...] első dolog, amit szabadulás után csinálni fogok, hogy kimegyek a tóra, sétálok a kutyámmal, és természetesen elmegyek egy labdarúgó-mérkőzésre” (X12).

Voltak válaszadók (X4, X10, X35, X43, X50), akik a szabadulási utáni életet külföldön képzelik el, ahol lehetőségük lenne újrakezdeni mindent. Menekülési utakat keresnek, ahol elfelejthetik a börtön és a múltjuk fájdalmait. „Ha szabadulok, elindulok Spanyolország felé. Oda még gyalog is eljuthat az ember.” (X4). Más fogvatartottak a társadalomtól való elvonulást és a csendes, magányos életet választanák. „A jövőben egy tanyán szeretnék élni, messze a többi háztól és embertől.” (X35).

3.3.2.9. 'Üzenet' izotópia

A kutatás során az interjúalanyokat arra kértem, hogy üzenjenek valamit azoknak, akik elolvassák történetüket. Összesen 33 (73,33%) válaszadó üzent az olvasóknak. Az általuk

megfogalmazott üzenetek 3 klasszéma mentén különíthetők el, és így alkotnak tematikus csoportokat. Az első csoportot (33,33%) az általánosságban megfogalmazott, buzdító üzenetek képezik, a második csoportba (18,18%) a társadalmi elfogadásra utaló válaszok tartoznak, a harmadik csoport (51,52%) a történetükből származó tanulságokat tartalmazza. Az interjúalanyok üzenetei a bennük megjelenő érzéseket és gondolatokat tükrözik, amelyek közül sokan a reményt, a kitartást és az élet értékelését emelik ki. Az olvasókat kitartásra buzdítják, hogy soha ne adják fel, és hogy mindig keressék a jót az életben, még a legnehezebb körülmények között is.

„*Ne a bűnt szeressük, hanem a bűnöst*” (X35), „*...mi is olyan emberek vagyunk, mint bárki más.*” (X27). Az idézett szeméma-csoportokból kiviláglik az adatközlők társadalmi elfogadás iránti vágya, hiszen az emberek hibáznak, de értékesek és szeretetreméltóak lehetnek. Az empátiára és a megértésre való buzdítás is kifejezésre jut az interjúk szövegtörzsében. „Empátiát kívánok mindenkinek, mert ez kevés van a világban, pedig jobbra teheti azt.” (X1).

17 fogvatartott (X2, X10, X18, X21, X29, X31, X34, X35, X36, X39, X41, X43, X44, X46, X47, X49, X50) által megfogalmazott üzenetben artikulálódnak azok a tanulságok, figyelmeztetések és tanácsok, amelyek a börtönben szerzett tapasztalataik alapján fogalmazódtak meg az egyénekben. Ezekkel az üzenetekkel betekintést kaphatunk a fogvatartottak gondolataiba és érzéseibe, amivel arra ösztönözhetik az olvasókat, hogy tanuljanak mások hibáiból, és értékeljék az életet és annak értékeit. „*A bent lévőeknek, sorstársaknak azt üzenem, hogy tartsanak ki, a kintieknek pedig, hogy meg se próbáljanak erre az útra térni!*” (X37).

3.3.2.10. 'Fejlődés' izotópia

15 interjú szövegtörzsében találhatók olyan szeméma-csoportok, amelyek azt jelzik, hogy az interjúalanyok fejlődésen mentek keresztül a börtönben töltött idő alatt. Volt lehetőségük megismerni önmagukat, és dolgozhattak a fejlesztendő területeiken. Ezek a felismerések számos pozitív eredményt hozhatnak az egyéni fejlődésük és a társadalomba való visszailleszkedésük szempontjából. „*Sokat fejlődtem, más ember lettem. Javult az emberismeretem, meg tudom különböztetni a jót és a rosszat, meg tudom látni az örömet a kis dolgokban.*” (X50).

3.3.2.11. 'Segítő munka' izotópia

3 interjú szövegében különíthetők el olyan, a jelen időszíkjához sorolható szeméma-csoportok, amelyek a 'segítő munka' izotópia elemei. A börtön falai között végzett

munkával, mint prevenciós programmal a fogvatartottak személyisége fejlődik, és az is láthatóvá válik, hogy tanultak saját hibáikból, és szeretnének másokat megóvni a hasonló sorsra jutástól. *„Kiskunhalason megtanítottam egy fiatal srácot olvasni és most is vigyázok egy rákos emberre, mert nagyon szeretek másoknak segíteni.”* (X21).

11 válaszban a jövőre, a szabadulás utáni időszakra vonatkozó közléseket is találunk a segítő tevékenység kapcsán. A börtönben töltött idő alatt sokukban erősödött meg az a vágy, hogy másokon segítsenek, és hozzájáruljanak a társadalom jobbra tételéhez. *„Ha lenne rá lehetőségem a Berkeszi Gyermeknevelő Intézetnek adnék pénzt. Jó lenne szebbé tenni ezeknek a fiúknak az életét. Hogy a születésnapjukon ők is kaphassanak tortát. Vagy el tudjanak menni nyaralni.”* (X3).

3.3.2.12. 'Tanulás' izotópia

A büntetés-végrehajtási intézetekben számos reintegrációs program elérhető a fogvatartottak számára. Több fogvatartott (X10, X19, X24, X37, X28, X29, X34, X36, X37, X45) válaszában is azonosíthatók olyan szeméma-csoportok, amelyek a 'tanulás' izotópia jelenhez kapcsolódó elemeinek tekinthetők. *„Itt a börtönben 3 szakmát is kitanultam fodrász, targoncavezető. Jelenleg szakácsnak tanulok. Ezek OKJ képzések, melyeket 2 évig tanultam és jelesre végeztem el. A szakács ágazati vizsgám is jeles lett bízom abban, hogy ezt is jelesre fogom elvégezni tavasszal.”* (X27).

A tanulás nemcsak a börtön falai között motiválja a megkérdezetteket, hanem szabadulás utáni terveikben is szerepel a tanulás utáni vágy. 6 fő (X8, X9, X21, X24, X28, X32) jövőbeli tervei között szerepel a tanulmányok folytatása vagy elkezdése. *„Ha szabadulok, szeretném befejezni a főiskolát.”* (X32).

3.3.2.13. 'Megküzdés' izotópia

Több fogvatartott (X3, X31, X37, X46, X47, X48) említi válaszaiban az írást, mint megküzdési stratégiát. Ez a módszer nem csak szabadidős tevékenységként szolgál, hanem lehetőséget nyújt a traumák feldolgozására, az önismeret és önbizalom növelésére és a jövőbeli célok megfogalmazására. *„De az igazi boldogság számomra az, ha írhatok. Regényt. Ezen keresztül ki tudom kapcsolni a börtönéletemet, mert abba a világba repít, amiről épp írok. Ilyenkor boldognak érzem magam.”* (X3).

Az interjúelemzés téma és időszerinti csoportosításának eloszlását a Mellékletben lévő 2. táblázat mutatja be (M2. táblázat).

Az interjúk tanúsága szerint a fogvatartottak többsége az önreflexió révén próbálja feldolgozni múltját, hogy jelenlegi helyzetét értelmezni tudja, és esetleges jövőbeli célokat alakítson ki. A múlt, jelen és jövő hármasa szorosan összefonódik az interjúalanyok történeteiben: a múltban elszenvedett traumák határozzák meg jelenbeli érzéseiket és döntéseiket, amelyek sok esetben az önbüntetés vagy megbánás köré épülnek. A jelenlegi helyzetükben küzdenek azzal, hogy elfogadják bűneiket és múltbeli hibáikat, miközben a jövővel kapcsolatban hol reménytelibb, hol bizonytalan képet festenek. Egyesek számára a jövő a megújulás lehetőségét hordozza, míg mások úgy érzik, a múlt súlya örökre korlátozza lehetőségeiket a társadalomba való visszailleszkedésre.

3.3.3. A történetek és az interjúk összehasonlítása

A börtönben élő fogvatartottak által írt történetek és a velük készített interjúk számos szempontból hasonlóságokat mutatnak, ám különbségek is feltárhatók. A történetekben és az interjúkban azonosítható izotópiák összehasonlító elemzését a múlt, a jelen és a jövő idősíkjaira kivetítve mutatom be.

3.3.3.1. 'Addikció'

Az 'addikció' izotópia, amely szorosan kapcsolódik a 'bántalmazás' izotópiához, a fogvatartottak által írt történetekben csak a múlt idősíkjában rajzolódik ki. A 43 interjúból 6 szövegében azonosítható az 'addikció' izotópia. 4 olyan interjúalany (X12, X13, X37, X22) volt, aki mind a történetében, mind a vele készült interjúban a múltra vonatkozóan említette az addikciót. Az egyik fogvatartott (X12) történetében arról ír, hogy a börtönévek negatív hatással voltak rá, ami gyógyszerfüggőséghez vezetett, ugyanakkor a vele készült interjúban azt nyilatkozta, hogy büszkeséggel tölti el, hogy alkohollal és kábítószerrel sosem élt. 2 fogvatartott (X17 és X37) történetében az édesapa függőségéről és az abból fakadó agresszióról olvashatunk, viszont a velük készült interjúkban a saját függőségükre utaltnak, hogy hogyan tudtak megszabadulni a különböző káros szenvedélyektől a börtön szigorú rendjének köszönhetően. Továbbá 2 szerző (X17 és X37) történetében kiemeli, hogy jövőbeli tervei között szerepel, hogy szeretné az addikciómentes magatartásformát megtartani, és tiszta életet kíván élni. 4 fogvatartott (X44, X48, X49, X50) történeteiben nem rajzolódik ki a 'függőség' izotópia, ám az interjúk során mindannyian megfogalmazták, hogy a jövőben szeretnének tisztán, azaz addikciómentesen élni. 3 interjúalany (X8, X9 és X37) a múltban megjelenő függőségéről káros szenvedélyeiről jelenleg drogrevenüciós foglalkozásokon tart előadást. Közülük az egyik interjúalany (X37) erős motivációja van a társadalmi segítségnyújtásra, és a szabadulása után is szeretne ilyen prevenció

foglalkozásokon részt venni. Figyelemre méltó különbség, hogy míg a történetekben az 'addikció' izotópia a 'bántalmazás' izotópiához kapcsolódik, és a múlt idősíkján jelenik meg, az interjúk szövegtörzsében a 'függőség' izotópia pozitív, és a változás lehetőségét előrevetítő kontextuális elemeket is tartalmaz.

3.3.3.2. *'Bántalmazás'*

Mind a történetek, mind az interjúk szövegtörzsében kirajzolódik a 'bántalmazás' izotópia. Ez arra enged következtetni, hogy a bántalmazás meghatározó és visszatérő momentum az életükben és tapasztalataikban. A történetekben összesen 24, míg az interjúkban 5 fogvatartott beszéli el a bántalmazásból eredeztethető múltbeli fájdalmait. Az interjúalanyok közül 1 fő (X18) említi a jelenhez kapcsolódó szégyenérzetét. Az elemzés alapján 1 fogvatartott (X19) életében a bántalmazás és a megaláztatás mind a történetben, mind az interjúban központi szövegelem. A történetben részletgazdagon történik a fizikai erőszak konkrét eseményeinek elbeszélése, míg az interjúban az érzelmi és a pszichológiai hatások, valamint az iskolai és a családi bántalmazás további aspektusai domborodnak ki.

Összességében elmondható, hogy a történetek és az interjúk szövegtörzsében megjelenő 'bántalmazás' izotópia és az azt alkotó szeméma-csoportok részletgazdagságban mutatnak különbségeket. A történetekben a bántalmazás többször jelenik meg és részletesebb, míg az interjúkban ritkábban kerül említésre és kevésbé részletekbe menő, ugyanakkor mind a történetek, mind az interjúk rávilágítanak arra, hogy a bántalmazás hogyan befolyásolja az önkifejezésüket és emlékeiket, érzelmvilágukat, függetlenül attól, hogy testi, lelki bántalmazásról van szó, vagy az elhanyagolás formában jelenik meg.

3.3.3.3. *'Remény' és 'reményvesztettség' bináris oppozíció izotópia*

'A remény' izotópia a történetekben a családhoz, a szerelemhez és szabadulás utáni élethez kapcsolódik, míg az interjúkban a családhoz, a szabadulás utáni élethez és magához az élethez köthető. 3 fogvatartott (X2, X3, X23) esetében mind a történetekben, mind az interjúk szövegében feltárható a 'remény' izotópia. X2 és X23 esetében a 'remény' izotópia mind a történetekben, mind az interjúkban kirajzolódik, ugyanakkor eltérő időbeli és érzelmi kontextusban jelenik meg. X2 történetében a múlt és a jelen idősíkjához köthető remény a családra és szerelemre irányul, míg az interjú szövegében inkább a jövőbeli célokra és a jelenlegi helyzetre értelmezhető. X23 történetében a szabadulás utáni élet reménye csillan fel, míg az interjúban a remény a család és az élet kontextusában jelenik meg. X3 esetében a család és a szeretet központi szerepet játszik mind a történetben, mind az interjúban. A történetben a múltbeli szeretet és gondoskodás részletesen és érzelmekkel telítetten kerül

ábrázolásra, míg az interjúban a jelen és a jövőbeli vágyakra, célokra és reményekre helyeződik a hangsúly.

A 'reményvesztettség' izotópia a történetek 22%-ában (11 mű) tárható fel, a társadalom, a börtön és önmaguk kontextusában. A börtön és a társadalmi reményvesztettség 6 fogvatartott (X13, X43, X32, X8, X35, X48) szövegében csak a jelenhez köthető. Az interjúk során a reményvesztettséget jelentősen többen (57,78%) fogalmazzák meg. Legtöbben a társadalom iránti reményvesztettséget, a megbélyegzést és a kirekesztettséget érzik, míg 8 szerző (X41, X3, X5, X30, X4, X23, X1, X27) történetében a reményvesztettség általánosabb érvényű, ugyanis a társadalom hanyatlása és torzulása a fő nézőpont. Mind a történetek, mind az interjúk szövegtörzsében a második leggyakoribb klasszéma az önmagukban érzett reményvesztettség. X3, X12, X13, X24, X40 történeteiben a múlthoz köthetően kerülnek megfogalmazásra az erre utaló gondolatok, ami az önmagukkal kapcsolatban érzett csalódottságot fejezi ki. Ez a klasszéma az interjúk szövegtörzsében mind a múlthoz, mind a jelenhez társítható, továbbá 2 fő (X43, X50) fogalmazott meg jövőt érintő gondolatokat. Az önmagával kapcsolatos reményvesztettség vonatkozásában 1 fogvatartott (X24) történetében és a vele készült interjúban is kirajzolódik a 'reményvesztettség' izotópia, azonban az időbeli síkokhoz való kapcsolódások eltérőek. A történetben a múltra vonatkozó, míg az interjúban a jelenre vonatkozó szeméma-csoportokat találunk, melyek a 'reményvesztettség' izotópiát alkotják. A magány miatt érzett reményvesztettség mind a történetekben, mind az interjúkban a jelenre vonatkoztatható. A reményvesztettség a család tekintetében csak az interjúkban kerül felszínre. A jelenhez köthetően 1 fő (X34) említi, míg a jövőhöz 2 fő (X32, X18) társítja a családi vonatkozású reményvesztettséget. Aggodalmukat mindkét idősíkból a szeretet hiánya erősíti fel.

3.3.3.4. 'Hit' és 'hitevesztettség' bináris oppozíció izotópia

Általánosságban elmondható, hogy a hit fontos szerepet játszik a fogvatartottak életében. A történetek 20%-ánál (10 mű) tárható fel a 'hit' izotópia, többnyire a jelen kontextusában, ugyanakkor 2 fogvatartott (X14, X45) alkotásában a jövőre vonatkozó, a 'hit' izotópia részeként tekinthető szöveghelyek is találhatók. Az interjúk során a válaszadók 28,89% - a (12 mű) emeli ki a hit fontosságát, amelyből 1 fő (X3) a múltjára és jelenére utaló közléseket is tesz, és 11 fő (X3, X5, X6, X10, X17, X19, X21, X29, X36, X41, X47) a jelenben tartja fontosnak a hitet. 2 fogvatartott (X3 és X5) mind a történetben, mind az interjúban kiemeli a hit fontosságát a jelenben. A hit mind a történetek, mind az interjúk vonatkozásában a vallás megtalálására értendő: az abból merített erőre és nyugalomra.

A hitevesztettség a novellákban és az interjúkban is történik utalás. 3 szerző (X4, X18, X49) történetében jelenlegi helyzetét metaforikusan a pokolhoz hasonlítja, nevezetesen úgy élik meg mindennapjaikat, mintha pokolban lennének, teljesen hitehagyott állapotban. Az X13 fogvatartottal készült interjúban a hit hiánya jelenik meg: feketebáránként tekint önmagára, mivel az életében nincs jelen a hit.

3.3.3.5. *'Megbocsátás' izotópia*

A történetekben azok a szeméma-csoportok, amelyeket a megbocsátás klasszéma köt össze, és így alkotják a 'megbocsátás' izotópiát, a jelen idősíkjához kapcsolódnak, míg az interjúkban a 'megbocsátás' izotópiát csak a jövőre vonatkozó közlések képezik. Két történet (X12, X34) szövegében az egyén önmagának való megbocsátása kerül kifejezésre, egy történetben (X4) pedig az egyik rokonnak való megbocsátás kerül fókuszba. 6 interjú szövegtörzsében valamely rokonnak való megbocsátásra utalnak az adatközlők. 1 fogvatartott (X34) mind a történetben, mind az interjúban a szüleivel szembeni megbocsátást tematizálja.

3.3.3.6. *'Hála' izotópia*

A történetekben és az interjúkban a 'hála' izotópiát alkotó szeméma-csoportok jelentős eltérést mutatnak a konnotációk terén. Míg mindössze 4 (8%) történetben bontakozik ki a 'hála' izotópia, addig 36 (80%) interjúban találhatunk olyan közléseket, amelyek a „hála” izotópiát alkotják. A történetekben azonosítható 'hála' izotópia a családhoz és a börtönhöz köthető, míg az interjúkban felmerül az önmaguk iránt érzett hála is. 4 fő (X8, X9, X11, X20) mind a történetben, mind az interjúban tematizálja a család iránt érzett háláját. Az interjúkban a család iránt az adatközlők 77,78%-a (28 fő), a börtön iránt 52,78%-uk (19 fő), és önmaga iránt 16,67% (6 fő) érez hálát. Az interjúalanyok közül X20, X23, X24 hálát érez a család, a börtön és önmaga iránt. X35 és X5 a börtön és önmaga felé érzett háláját fogalmazza meg, míg X7, X8, X9, X22, X27, X30, X34, X41 a család és börtön iránti háláját tematizálja.

3.3.3.7. *'Bűnbánat' izotópia*

A 'bűnbánat' izotópia mind a történetek, mind az interjúk szövegtörzsében rekonstruálható. A történetírók 22%-a, míg az interjúalanyok 35,56%-a tanúsított megbánást múltbeli tettei iránt. A történetekben a jelen idősíkjához kapcsolódik a megbánás, az interjúkban pedig a múlthoz kötődik. 3 fogvatartott (X8, X22, X35) mind a történetekben, mind az interjúkban tematizálja bűnei megbánását.

3.3.3.8. *'Tanulás' izotópia*

A tanulás utáni vágy klasszéma a történetekben a múlt idősíkjaához köthető szeméma-csoportokban mutatható ki, míg az interjúk szövegeiben a jelenhez és a jövőhöz kapcsolódik. A történetírók 26%-a ír arról, hogy a múltban nem volt lehetősége tanulni, akár önhibából vagy külső tényezők miatt. Az interjúalanyok 35,56%-a börtönben fedezte fel a tanulás fontosságát, mivel lehetőségük van részt venni különböző képzési programokban, ezzel növelve esélyeiket a szabadulás utáni életben. A jövőre nézve pedig többen kitűzik célként, hogy folytatják tanulmányaikat. 4 elítélt (X9, X27, X34, X45) esetében említésre méltó eltérés mutatható ki a történet és az interjú között. Mind a történetekben, mind az interjúkban megjelennek a tanulmányok. A történetekben múltbeli nehézségeiket beszélnek el, míg az interjúkban jelenlegi helyzetüket mutatják be. A börtön által nyújtott lehetőségeknek köszönhetően felfedezték a tanulás fontosságát, és sikerélményeik hatására a tanulás eszközzé vált jövőbeli céljaik eléréséhez, amellyel könnyebben elősegítik reintegrációs folyamataikat.

3.3.3.9. *'Szabadulás utáni élet' izotópia*

A történetekben és az interjúkban több célt megfogalmaznak a kutatás résztvevői a szabadulás utáni élet vonatkozásában. Ezek a célok több esetben közös vonásokat mutatnak, mint például a családhoz való visszatérés, a munkavállalás, illetve az újrakezdés lehetősége. 8 szerző (X2, X3, X9, X10, X15, X38, X43, X44) történetében azonosítottam olyan szeméma-csoportokat, amelyeket a szabadulás utáni élet klasszéma köt össze. 19 interjúban a szabadulás utáni életet tematizáló szöveghelyeken a család és a munkavállalás, a társadalomtól való elzárkózás és a külföldön való újrakezdésről alkotott tervek kerülnek fókuszba. 2 szerző (X9 és X44) mind a történetben, mind az interjúban hasonló célokat és gondolatokat fogalmaz meg a szabadulás utáni élet szempontjából. Szeretnének pozitív változásokat elérni az életükben, és különösen fontos számukra a munka és a családdal töltött idő.

3.3.3.10. *'Üzenet' izotópia*

Mind a történetekben, mind az interjúkban hagytak a fogvatartottak üzeneteket az olvasók számára. Míg csupán 4 történetben (X7, X28, X30, X45) olvashatunk üzenetet, 33 interjú szövegében azonosíthatunk üzeneteket. A reményt, a kitartást és az élet értékelését fogalmazzák meg, továbbá tanulságokat és figyelmeztetéseket közölnek a saját életük alapján. A fogvatartottak hangsúlyozzák, hogy az életben a legfontosabb értékek a szeretet, a tisztetet, a család és a szabadság, amelyeket minden körülmény között meg kell őrizni. Két

fogvatartott (X7 és X28) mind a történetben, mind az interjúban üzen. Üzeneteik nyomatékositása azt tükrözi, hogy a fentnevezett értékek mélyen a gondolatvilágukban gyökereznek, és fontos számukra az, hogy másokkal is megosszák azokat.

3.3.3.11. *'Fejlődés' izotópia*

Míg az interjúk szövegkorpuszában (az interjúszövegek 33%-ában) az elemzés során feltárul a 'fejlődés' izotópia, a történetekben egyáltalán nem azonosítható. A fejlődés minden esetben a jelenre vonatkozik: a fogvatartottak megfogalmazzák, hogy a börtönben töltött idő alatt személyiségük milyen pozitív változáson ment keresztül. Úgy vélik, ezek a változások és felismerések segítségükre válhatnak a börtön utáni években.

3.3.3.12. *'Segítő munka' izotópia*

A 'segítő munka' izotópia csak az interjúk szövegkorpuszában azonosítható. A fogvatartottak közül 12 fő (X1, X3, X18, X21, X22, X23, X24, X30, X34, X37, X46, X49) emeli ki az interjúk során, hogy szeretne segítő munkát végezni szabadulása után. 3 fő (X21, X22, X46) már a börtönben elkezdte a segítő munkát, például prevenciós előadásokat tartanak fiataloknak. Ezek az előadások bizonyítják, hogy tanultak saját hibáikból, és szeretnének megakadályozni azt, hogy mások hasonló sorsa jussanak. A többi esetben a jövőre vonatkozóan fogalmaztak meg segítő szándékú terveket. Kiemelik, hogy szabadulásuk után rászoruló embereken szeretnének segíteni. Többen segítő szakmákban képzelik el magukat szabadulásuk után, például fogyatékossgal élőket, hátrányos helyzetűeket, árvákat vagy betegeket szeretnének gondozni. Céljaik rámutatnak személyiségük fejlődésére és pozitív változásukra, amelyet a szabadulás után is szeretnének fenntartani. X21 és X22 fogvatartott jelenleg is segítő munkát lát el, illetve szabadulás után is folytatni kívánja azt, ami még inkább kiemeli a mások iránti elkötelezettségét.

3.3.3.13. *'Megküzdés' izotópia*

A megküzdés izotópia szintén csak az interjúk szövegkorpuszában azonosítható, 6 fegyenc (X37, X46, X31, X47, X48, X3) ismerteti a megküzdési módjait, amelyek átsegítik őket a nehezebb napokon. Ezek a megküzdések mind a kreatív íráshoz köthetőek. Ez a módszer a börtön előtti és a börtönben megélt traumák feldolgozását segíti elő. Érzelmi intelligenciájuk fejlesztésében is fontos szerepet játszik, személyiségüket pozitív irányba változtatja.

A történelelemzés és az interjúelemzés eredményeinek összehasonlítása megmutatja a fogvatartottak belső világának árnyalatait és az életükben megjelenő közös témákat. A történetek inkább szimbolikus és irodalmi eszközökkel, míg az interjúk közvetlen,

személyes vallomásokon keresztül ábrázolják a múltbeli traumák, addikciók és bántalmazás jelenlétét. Mind a történetek, mind az interjúk szövegkorpuszában kirajzolódik a múlt hatása a jelenre és a jövőre: míg a történetekben inkább irodalmi keretbe helyezett tanulságok és remények jelennek meg, az interjúkban a fogvatartottak konkrét tapasztalatokból fakadó küzdelmei és jövőképük kettőssége érzékelhető. Az összehasonlítás révén átfogóbb képet kapunk arról, hogy a börtönben élő egyének miként dolgozzák fel traumáikat, és hogyan próbálják meg újraértelmezni életük célját, a gyógyulás és társadalomba való visszailleszkedés reményében.

4. Összegzés

A kutatás elején célul tűzttem ki annak vizsgálatát, hogy miként befolyásolja a biopszichoszociális modell tükrében a fogvatartottak mentális, érzelmi és társadalmi egészségét a börtön környezete (K₁). A szakirodalom feltárása után megállapítható, hogy a börtönkörnyezet negatív hatást gyakorol ezekre az egészségdimenziókra, hiszen a fogvatartottak érzelmi és fizikai agresszióknak vannak kitéve. Továbbá a szociális kapcsolatok hiánya is elősegíti a mentális stresszt és az érzelmi károsodást, melyek hozzájárulhatnak az agresszió, a depresszió kialakulásához, és megnehezíthetik a társadalomba való visszailleszkedést. A modell kiemeli a biológiai, pszichológiai és társadalmi tényezők kölcsönhatását, amely megvilágítja a fogvatartottak állapotának összetettségét (Goffman, 1961; King és Elliott, 1977). Ezt követően megvizsgáltam, hogy milyen módokon segítheti a kreatív írás és más művészetterápiás eszközök a fogvatartottak traumafeldolgozását és társadalmi reintegrációját. (K₂). Kutatásomban vizsgáltam a kreatív írás szerepét, amely a fogvatartottak számára lehetőséget biztosít a traumák feldolgozására, érzelmi szabályozásra és az önkifejezésre. Az írás terápiás hatása magában foglalja az érzelmek kontrollját, a múltbeli traumák megértését és feldolgozását, valamint a jövőbeni célok megfogalmazását. Az írás során a fogvatartottak produktív módon dolgozhatják fel tapasztalataikat, ami csökkenti az érzelmi stresszt, és növeli a társadalmi reintegráció esélyét (Gussak, 2004; Liebmann, 1994). Kutatási kérdésként tettem fel, hogy mely tényezők játszanak kulcsszerepet az erőszak megjelenésében és annak kezelésében a büntetés-végrehajtási intézetekben. Vizsgálatok és kutatások rámutatnak arra, hogy az erőszak megjelenésében a biológiai, pszichológiai és társadalmi tényezők egyaránt szerepet játszanak. Az izoláció, a túlszűfolttság, a korlátozott szociális interakciók, valamint a múltbeli traumák és szociális hátrányok mind hozzájárulnak az agresszió kialakulásához. A kezelés szempontjából a biopszichoszociális megközelítés, a művészetterápia, valamint a megküzdési képességek fejlesztése (pl. érzelemkezelés, önreflexió) bizonyulhatnak hatékonynak (Liebmann, 1994). Kerestem a választ arra, hogy milyen összefüggések

figyelhetők meg a fogvatartottak által írt történetek és a velük készült interjúk tartalmi elemei között az érzelmi feldolgozás és a megküzdési stratégiák szempontjából (K₄).

A vizsgálat elvégzése után megállapítható, hogy a novellák és az interjúk elemzésében visszatérő téma az erőszak, a múltbeli traumák és a megküzdési stratégiák jelenléte. A történetekben általában indirekt módon, szimbolikusan jelenítik meg a feldolgozás folyamatát, gyakran szerepelnek olyan szimbolikus alakok vagy események, amelyek a fogvatartottak belső küzdelmeit, félelmeit és reményeit tükrözik. Például a reményvesztettség, az agresszió és az érzelmi sebezhetőség gyakran kerül előtérbe, de ezek irodalmi formában, általánosabb narratívákon keresztül kerülnek kifejezésre. Az interjúk konkrétabb narratívákat tartalmaznak, mivel a fogvatartottak szó szerint megosztják életük traumatikus eseményeit, a börtönélet kihívásait és az ezekre adott érzelmi reakcióikat. Az interjúkban részletesebb információ található arról, hogyan élik meg a büntudatot, a megbocsátást, vagy hogyan dolgozzák fel az őket ért bántalmazásokat és sérelmeket. A megküzdési stratégiák közül az érzelmek kontrollja, a megbocsátás, valamint a hit és a remény szerepe kiemelkedő.

Szembetűnő különbség, hogy a novellákban az irodalmi megközelítés lehetőséget nyújt arra, hogy a fogvatartottak távolságot tartsanak személyes élményeiktől, és azok általánosabb, univerzális üzenetek formájában jelenjenek meg. Az interjúk személyesebbek és konkrétabbak, részleteket közölnek az érzelmi folyamatokról és a börtönkörnyezetben alkalmazott gyakorlati megküzdési technikákról.

A novellák és interjúk tartalmi elemei között megfigyelhető összefüggések mélyebb betekintést nyújtanak a fogvatartottak belső világába. Míg a novellák az érzelmek művészi ábrázolására és az általánosabb tanulságok levonására törekednek, addig az interjúk konkrét, gyakorlatias megközelítést kínálnak. Ezek a különböző kifejezési formák egymást kiegészítve gazdagabb képet nyújtanak az érzelmi feldolgozás és a megküzdési stratégiák dinamikájáról.

Végzetül kerestem a választ arra, hogy milyen különbségek és hasonlóságok mutatkoznak a történetekben és az interjúkban feltárt múltbeli traumák és jövőbeli kilátások között (K₅). A történetek inkább a múltbeli traumák feldolgozására koncentrálnak, míg az interjúk a jövőbeli kilátások és célok megfogalmazását helyezik előtérbe. Mindkettő hangsúlyozza a változás lehetőségét és a személyes fejlődés fontosságát, de az interjúk részletesebben foglalkoznak a gyakorlati kihívásokkal (pl. társadalmi reintegráció, munkaerőpiaci elhelyezkedés). Hasonlóságként említhető, hogy mindkét forrásban jelentős szerepet kapnak az érzelmi feldolgozás különböző formái, például a hála, a remény és a bűnbánat.

Irodalomjegyzék

- Álvarez Ana Sabela, Pagani, Marco, Meucci, Paolo (2012): *The Clinical Application of the Biopsychosocial Model in Mental Health*. American Journal of Physical Medicine & Rehabilitation **91**. 13. sz. 173-180.
- Aneeta Saxena, Sara Paredes-Echeverri, Rosa Michaelis, Stoyan Popkirov, David L Perez (2022): *Using the Biopsychosocial Model to Guide Patient-Centered Neurological Treatments*. Georg Thieme Verlag Stuttgart, New York.
- Ann Bridgwood; Gill Malbon (1994): *Survey of Physical Health of Prisoners: A Survey of Sentenced Male Prisoners in England and Wales*. Stationery Office Books. ISBN 13: 9780116916396
- Ann Michele Stacks, Toko Oshio, Jean Gerard, Jacqueline Roe (2009): *The moderating effect of parental warmth on the association between spanking and child aggression: a longitudinal approach*. 18. 2. sz. 178-194.
- Ashlee N. Quinn-Hogan (2021): *The Stain of a Criminal Label: Post-Release Stigmatization and its Effects on Reintegration and Recidivism Among Ex-Offenders*. Western University.
- Barry Richards (1978): *The experience of long-term imprisonment: An Exploratory Investigation*. The British Journal of Criminology, **18**. 2. sz. 162–169.
- Ben Crewe, Alice Ievins (2019): *The prison as a reinventive institution*, *Theoretical Criminology*. **24**, 4.sz.
- Bernburg, J. G., Krohn, M. D., Rivera, C. J. (2006). *Official Labeling, Criminal Embeddedness, and Subsequent Delinquency: A Longitudinal Test of Labeling Theory* *Journal of Research in Crime and Delinquency*. **43**. 1.sz. 67-88.
- Bredács Alíz (2014): *A 14–16 éves, művészeti képzésben részesülő tanulók pszichológiai*.
- Bredács, Alice (2018): *A pszichológiai immunitás és a megküzdő képesség fejlesztése a művészetpedagógiaeszközeivel: problémák és lehetőségek*. Parlando: Zenepedagógiai Folyóirat, 1-18.
- Bruce Western (2021): *Inside the Box: Safety, Health, and Isolation in Prison*. *Journal of Economic Perspectives*, **35**. 4.sz. 97-122.
- C. Daniel Batson, Johee Chang, Ryan Orr, Jennifer Rowland (2002): *Empathy, Attitudes, and Action: Can Feeling for a Member of a Stigmatized Group Motivate One to Help the Group?* *Personality and Social Psychology Bulletin*, **28**, 12.sz.
- Caprara Gian Vittorio, Regalia Camillo, Bandura Albert (2002). *Longitudinal impact of perceived self-regulatory efficacy on violent conduct*. *European Psychologist*, **7**. 1.sz. 63–69.
- Catherine Tuvblad, Laura A. Baker (2013): *Human Aggression Across the Lifespan: Genetic Propensities and Environmental Moderators*. PubMed centrar.
- Charis E. Kubrin, Eric A. Stewart (2006): *Predicting who reoffends: the neglected role of neighborhood context in recidivism studies*. **44**. 1.sz. 165-197.
- Charles R. Tittle, Jason Bratton, Marc G. Gertz (2003): *A Test of a Micro-Level Application of Shaming Theory*. *Social Problems*, **50**. 4.sz. 592-617.
- Cheryl A. Sutherland, Cris M. Sullivan, Deborah I. Bybee (2001): *Effects of Intimate Partner Violence Versus Poverty on Women's Health*. **7**. 10. sz.
- Chris Iveson (2018): *Solution-focused brief therapy*. Cambridge University Press, **8**. 2. sz.
- Cohen Stanley, Taylor Laurine (1972): *Psychological survival: The experience of long-term imprisonment*. Pantheon, New York. 209-217.
- D. Kilpatrick, H. Resnick, M. Milanak, M. Miller, K. Keyes, M. Friedman (2013): *National estimates of exposure to traumatic events and PTSD prevalence using DSM-IV and DSM-5 criteria*. *J. Trauma Stress*, **26**. 5.sz. 537-547.
- David N. Pugh (1993): *The Effects of Problem-Solving Ability and Locus of Control on Prisoner Adjustment*. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, **37**. 2.sz.
- David Shewan, Margaret Reid, Sandy MacPherson, John B Davies (2010): *Injecting risk behaviour among recently released prisoners in Edinburgh: The impact of in-prison and community drug treatment services*. *Legal and criminological psychology*. **6**. 1.sz. 19-28.
- David Shewan, Margaret Reid, Sandy MacPherson, John B. Davies, Judy Greenwood, de Shazer, S. (1985). *Keys to solution in brief therapy*. New York: Norton.
- De Viggiani, Nick (2003): *(Un)healthy prison masculinities: Theorising men's health in prison*.
- de Zulueta, F. (1996): *Theories of aggression and violence*. In C. Cordess, M. Cox (szerk.), *Forensic psychotherapy: Crime, psychodynamics and the offender patient*, **1**. Mainly theory, 175–186. Jessica Kingsley Publishers.

- Dear, G. (1999): Preventing self-harm in prison: *Do we need different strategies for indigenous and nonindigenous prisoners?* Conference of Best Practice Interventions in Corrections for Indigenous People. Adelaide.
- Debbie Mason, Luke Birmingham, Don Grubin (1997): *Substance use in remand prisoners: a consecutive case study*.
- Deborah Brooke, Caecilia Taylor, John Gunn, Anthony Maden (1996): *Point prevalence of mental disorder in unconvicted male prisoners in England and Wales*. British Medical Journal, **313**. 7071. 1524-1527.
- Dominique Moran (2012): Prisoner reintegration and the stigma of prison time inscribed on the body. **14**. 5.sz.
- Donald Clemmer (1958): *The prison community*, Holt, Rinehart and Winston. New York.
- Donald G. Dutton (1995): *Intimate Abusiveness*. In: Clinical Psychology, **2**. 3.sz.
- Dr. Kapitány-Fövényi Máté (2019): *Ezerarcú függőség: Felismerés és felépülés*. Budapest.
- Dr. Mezey Barna (2004): *Az elítéltek osztályozása a 19. század utolsó harmadában*. Börtönügyi Szemle **3**.sz.
- Dr. Répássy Árpádné dr. Németh Laura (2020): *Erőszak a családban*. Büntető Törvénykönyv.
- Eamonn Carrabine, Brian Longhurst (2008): *Gender and Prison Organisation: Some Comments on Masculinities and Prison Management*. **37**. 2.sz. 161-176.
- Engel George (1997): *The need for a new medical model: a challenge for biomedicine*. **196**, 129-136.
- Erik Cohen (1979): *A Phenomenology of Tourist Experience*. **13**. 2.sz.
- Erving Goffman (1961): *Asylums: Essays on the social situation of mental patient and other inmates*. New York: Anchor Books.
- Éva és Garai Imre (2014): *Neveléstudományi kutatások közben – válogatás doktori hallgatók munkáiból. A pedagógusképzés megújítása*. Alapozó tanulmányok. Kiadta az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Budapest. 168–180.
- F. P. Bannink (2007): *Solution-Focused Brief Therapy*. In.: Journal of Contemporary Psychotherapy, **37**. 87–94.
- Fahmy Chantal, Mitchell Meghan M. (2022): *Examining recidivism during reentry: Proposing a holistic model of health and wellbeing*. Journal of Criminal Justice, Elsevier, **83**.
- Fináncz Judit (2003): *Az alkoholista családi környezet szocializációs diszfunkciói*. Magiszter, **1**, 4.sz.
- Frank W. Putnam M.D. (2003): *Ten-year research update review: Child sexual abuse*. Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, **42**. 3. sz. 269-278.
- Gemilang Dian Permata Artika Sari, Paulina Kurniadi, Siti Muslimah, Dian Veronika Sakti Kaloeti, Hastaning Sakti (2022): *The Role of Social Support and Resilience in Prison Inmates: Literature Study, Proceedings of International Conference on Psychological Studies (ICPSYCHE)*, **3**.
- George N. Papadimitriou (2017): *The "Biopsychosocial Model": 40 years of application in Psychiatry*. Emeritus Professor of Psychiatry, University of Athens, **28**. 2.sz.
- Girard Bradshaw (2009): *Controlled Aggression*.
- Gottfredson, M., & Hirschi, T. (1990). *A General Theory of Crime*. Stanford. CA: Stanford University Press.
- Greenberg MA, Stone AA (1992): *Emotional disclosure about traumas and its relation to health: Effects of previous disclosure and trauma severity*. J Pers Soc Psychol **63**.75–84.
- Gresham M. Sykes (1958). *The society of captives: A study of a maximum security prison*. Princeton University Press.
- Gussak, David (2004): *Art therapy with prison inmates: a pilot study*. The Arts in Psychotherapy **31**.
- Gussak, David (2006): *Effects of art therapy with prison inmates: a follow-up study*. The Arts in Psychotherapy **33**.
- Gustavo S. Mesch, Gideon Fishman, Zvi Eisikovits (2003): *Attitudes Supporting Violence and Aggressive Behavior among Adolescents in Israel: The Role of Family and Peers*. **18**. 10.sz.
- Hans Toch (1998). *Hypermasculinity and prison violence*. In L. H. Bowker (szerk.) *Masculinities and violence* 168–178. Sage Publications.
- Harding, M. C. (2003). *Changes in schizophrenia across time: Paradoxes, patterns, and predictors*. In: C. Cohen (szerk.), *Schizophrenia into later life: Treatment, research, and policy* 19-42. Psychiatric Publishing, Washington, D.C.
- Harrison CA, Kinner SA (1998): *Correlates of psychological distress following armed robbery*. J Traum Stress **11**. 787–798.

- Herman Judith, Lewis (2011): *Posttraumatic stress disorder as a shame disorder*. In R. L. Dearing & J. P. Tangney (szerk.), *Shame in the therapy hour* 261–275. American Psychological Association.
- Holovits Zsuzsanna, Gerevich József, Pálincás Bence András (2009): *A családon belüli gyerekkori abúzusok és elhanyagolás hatása a későbbi szerhasználatra*. *Psychiat Hung*, **24**, 3.sz. 185-192.
- Huszár László (1997): *Az 1995-ös fogvatartotti felmérés a börtönön kívüli szociális helyzetre és az intézetben belüli életminőségre vonatkozó adatai*. In: Deák Ferenc (szerk.): *A büntetés-végrehajtás néhány problémája a kutatások tükrében*. Büntetés-végrehajtási Szakkönyvtár 1997. 2. 1-20. old. BVOP Módszertani Igazgatóság, 1997.
- Hyatt Williams (1981) *Psychological Survival*. The Experience of Long-Term Imprisonment: By Stanley Cohen and Laurie Taylor. London: Penguin Books. 1981 (2nd Edition). *International Review of Psychoanalysis* 478-478.
- Ingrid A Binswanger, Carolyn Nowels, Karen F Corsi, Jason Glanz, Jeremy Long, Robert E. Booth, John F Steiner (2012): *Return to drug use and overdose after release from prison: a qualitative study of risk and protective factors*. *Addiction Science & Clinical Practice*, **7**, 3.sz.
- J Woodall, P Diamond, A Howe (1997): In D. Gussak and E. Virshup (szerk.) *Drawing time: art therapy in prisons and other correctional settings*. 99-125.
- Jack S. Levy (1998): *The causes of war and the conditions of peace*. Department of Political Science, Rutgers University, New Brunswick, New Jersey, **1**. 139-165.
- Jemma C. Chambers, Jenny Yiend, Barbara Barrett, Tom Burns, Helen Doll, Seena Fazel, Crispin Jenkinson, Asha Kaur, Martin Knapp, Emma Plugge, Lesley Sutton, Ray Fitzpatrick (2009): *Outcome measures used in forensic mental health research: a structured review*. **19**, 1.sz. 9-27.
- Joe Sim (1991): *Medical power in prisons: the prison medical service in England, 1774–1989*, Milton Keynes and Philadelphia, Open University Press.
- Joe Sim (1994): *The Abolitionist Approach: A British Perspective*. In A. Duff, S. Marshall, R. E. Dobash and R. P. Dobash (szerk.) *Penal Theory and Practice*. Manchester: Manchester University Press. 264-84.
- Joe Sim (1994): *Tougher than the Rest? Men in Prison*. In T. Newburn and E. A. Stanko (szerk.) *Just Boys Doing Business? Men, Masculinities and Crime*. London: Routledge.
- Joe Sim (2002): *The future of prison health care: a critical analysis*. **22**, 2.sz.
- John Gunn, Anthony Maden, M Swinton (1991): *Treatment needs of prisoners with psychiatric disorders*. *British Medical Journal*.
- Joshua C. Cochran, Daniel P. Mears (2013): *Social isolation and inmate behavior: A conceptual framework for theorizing prison visitation and guiding and assessing research*. *Journal of Criminal Justice*, **41**, 4.sz. 252-261.
- Karen H. Rosen, Suzanne Bartle-Haring, Sandra M. Stith (2001): *Using Bowen Theory to Enhance Understanding of the Intergenerational Transmission of Dating Violence*. **22**, 1. sz.
- Katona Edit (2018): *Élményszerűség, gazdagítás, önmegismerés, önkifejezés szövegalkotás révén*. Original scientific paper. **2**. 61-75.
- Kenneth R. Fox (1997): *The Physical Self and Processes in Self-Esteem Development*. In: Fox, K.R., Ed., *The Physical Self. From Motivation to Well-Being*, Human Kinetics, Champaign, **6**, 13.sz. 111-140.
- Kerekes Zsuzsanna (2015): *A poszttraumás stressz*. Kiss Enikő Csilla, Sz. Makó Hajnalka (szerk.) *Gyász, krízis, trauma és a megküzdés lélektana*. 248-276.
- Kiss Ferenc (2017): *A pszichológiai immunrendszer sajátosságainak vizsgálata fogvatartottak körében*. *Börtönügyi Szemle*, **4**.
- Koósné Mohácsi Barbara (2014): *A szabadságelvonással járó büntetőjogi szankciók alkotmányossága*. In: (szerk) Hack Péter, Koósné Mohácsi Barbara: *Emberezek őrzője*. Budapest.
- Kopp Mária, Skrabski Árpád (2000): *Pszichoszociális tényezők és egészségi állapot*. *Demográfia*, **43**, 2-3.
- Kopp Mária, Szedmák Sándor, Lőke János és Skrabski Árpád (1997): *A depressziós tünet együttes gyakorisága és egészségügyi jelentősége a mai magyar lakosság körében*. *Lege Artis Medicine*, **7**, 3.sz. 136–144.
- Kormos-Krakkó Ágnes, Puskás Éva, Nagy Beáta Magda, Csieklinzki Zsanett (2020): *A lakhatási körülmények hatása a mentális egészségre*. *Egészségfejlesztés Folyóirat*, **61**, 2.sz.
- Kovács Mona (2021): *A dohányzás, és más káros szenvedélyek a fiatalok körében*.
- Lazarus, R. S. és Launier, R. (1978): *Stress related transactions between person and environment*. In: Pervin, L. és Lewis, M. (szerk.): *Internal and external determinants of behavior*. Plenum Press, New York. 126–149.

- Liebmann, Marian (1994): *Introduction*. In: Liebmann Marian (szerk.): *Art therapy with offenders*. Jessica Kingsley Publishers Ltd., Bristol.
- Link J. (1974): *Literaturwissenschaftliche Grundbegriffe*. Eine programmierte Einführung auf strukturalistischer Basis. Wilhelm Fink Verlag, München.
- Luke Birmingham (1996): *Prevalence of mental disorder in remand prisoners: consecutive case study*.
- Lynne Goodstein, Doris Layton Mackenzie, R. Lance Shotland (1984): *Personal Control and Inmate Adjustment to Prison*. The American Society of Criminology, **22**. 3.sz. 343-369.
- Malcolm Cowburn (2002): *A Man's World: Gender Issues in Working with Male Sex Offenders in Prison*. **37**. 3.sz. 234-251.
- Margitics Ferenc és Pauwlik Zsuzsa (2006): *Megküzdési stratégiák preferenciájának összefüggése az észlelt szülői nevelői hatásokkal*. Magyar pedagógia, **106**. 1.sz. 43-62.
- Martin Caraher, Paul Dixon, Roy Carr-Hill, Paul Hayton, Hilary McGough, Lisa Bird (2002): *Are health-promoting prisons an impossibility? Lessons from England and Wales*. *Health Education*. **102**. 5.sz. 219-229.
- Marvin J. McDonald, Paul T. P. Wong, (2002). *Tragic optimism and personal meaning in counselling victims of abuse*. *Pastoral Sciences*, **20**. 2.sz. 231-249.
- Megol. fok.
- Mike Fitzgerald; Joe Sim (1982): *British Prisons - Second Edition*. United Kingdom.
- Mirjam J.A. Schoutrop, Alfred Lange, Gerrit Hanewald, Udi Davidovich, Henriëtte Salomon (2002): *Structured Writing and Processing Major Stressful Events: A Controlled Trial Subject Area: Psychiatry and Psychology*. *Psychother Psychosom* **71**. 3.sz. 151-157.
- Molnár Attila Károly (2021): *Fogvatartottak reintegrációt támogató tanulmányának vizsgálata három büntetés-végrehajtási intézetben*. Doktori disszertáció. Budapest.
- Moore, K., Stuewig, J., & Tangney, J. (2013). Jail inmates' perceived and anticipated stigma: *Implications for post-release functioning*. *Self and Identity*, **12**. 527-547.
- Moore, K., Stuewig, J., & Tangney, J. (2016). The effects of stigma on criminal offenders' functioning: *A longitudinal mediational model*. *Deviant Behavior*, **37**. 2.sz. 196-218.
- Muslima Muslima, Azhari Azhari, Syaiful Indra, Abizal Muhammad Yati, Kusmawati Hatta (2023): *Impact of Resilience and Coping Strategy on Post-Traumatic Symptoms Among Muslim University Students*. **6**. 1.sz.
- NKE (2020): *A börtönpszichológia fogalma, elhelyezése, a börtönpszichológus tevékenysége a mai magyar büntetés-végrehajtásban*, BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI PSZICHOLÓGIA. Letöltve: 2024.12.26. https://rtk.uni-nke.hu/document/rtk-uni-nke-hu/BV-pszichologia_RSZervezo_2020.pdf
- Oláh Attila (2005): *Érzelmek, megküzdés és optimális élmény. Belső világunk megismerésének módszerei*. Trefort Kiadó, Budapest.
- Oliver Glass, Mark Dreusicke, John Evans, Elizabeth Bechard, Ruth Q. Wolever (2019): *Expressive writing to improve resilience to trauma: A clinical feasibility trial*. *Complementary Therapies in Clinical Practice*. **34**. 240-246.
- Paul Golding, Hiram E. Fitzgerald (2019): *The early biopsychosocial development of boys and the origins of violence in males*. *Infant Mental Health Journal*, **40**. 1.sz. 5-22.
- Peter L. Berger, Thomas Luckmann (1967): *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Penguin Books.
- Phil Scraton, Paula Skidmore, Joe Sim (1991): *Prisons Under Protest*.
- Pikó Bettina (1997): *Coping – társas kapcsolatok – társas coping*. *Pszichológia*. **17**. 391-399.
- Prince Boamah Abrah (2018): *Labeling Theory and Life Stories of Juvenile Delinquents Transitioning Into Adulthood*. **63**. 2.sz.
- Psychological Survival (1981) *The Experience of Long-Term Imprisonment*. Penguin Books. **2**. 239. London.
- R. J. Sapsford (1978): *Life-sentence prisoners: psychological changes during sentence*. *The British Journal of Criminology*, **18**. 2.sz. 128-145.
- R. J. Sapsford (1978): *Life-Sentence Prisoners: Psychological Changes During Sentence*. *The British Journal of Criminology*, **18**. 2.sz. 128-145.
- Ranschburg Jenő (2006): *A meghitt időszak*. Saxum, Budapest.
- Révész György (2015): *A rossz gyermekkori bánásmód következményei*. Kiss Enikő Csilla, Sz. Makó Hajnalka (szerk.) *Gyász, krízis, trauma és a megküzdés lélektana* 276-290.

- Rolf H. Adler (2009): *Engel's biopsychosocial model is still relevant today*. *Journal of Psychosomatic Research*, **67**. 6.sz. 607-611,
- Ros Burnett, Shadd Maruna (2004): *So 'Prison Works', Does It? The Criminal Careers of 130 Men Released from Prison under Home Secretary, Michael Howard*. *The Howard Journal of Crime and Justice*, **43**. 4.sz.
- Roth Maria (2003): *Gen și violență. În Gen, Societate, Cultură*. (szerk.) Magyari-Vincze Enikő, Mîndruț Petruța, Editura Fundației Desire, Cluj-Napoca.
- Roy D. King, Kenneth W. Elliott (1977): *Albany: Birth of a Prison – End of an Era*. London.
- Sampson, R.J., & Laub, J.H. (1993). *Crime in the Making: Pathways and Turning Points Through Life*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Selye Hans (1936): *A Syndome Produced by Diverse. Noxious Agents*. *Nature*. 138.sz. 32–45.
- Shabbar I. Ranapurwala, Meghan E. Shanahan, Apostolos A. Alexandridis, Scott K. Proescholdbell, Rebecca B. Naumann, Daniel Edwards Jr., Stephen W. Marshall (2018): *Opioid Overdose Mortality Among Former North Carolina Inmates: 2000–2015*.
- Shadd Maruna (2001): *Making Good: How Ex-Convicts Reform and Rebuild Their Lives*. *American psychological association*. Washington D.C.
- Shawn Joseph Harrington, Orrin-Porter Morrison, Antonio Pascual-Leone (2018): *Emotional processing in an expressive writing task on trauma*. *Complementary Therapies in Clinical Practice*. **32**. 116-122.
- Singleton N., Meltzer H., Gatward R, Coid J., Deasy D. (1998): *Psychiatric morbidity among prisoners in England and Wales*. London, The Stationery Office.
- Smyth JM (1998): *Written emotional expression: Effect sizes, outcome types, and moderating variables*. *J Consult Clin Psychol*, **66**. 174–184.
- Stanley Cohen and Laurie Taylor (1981): *The Experience of Long-Term Imprisonment*. Psychological Survival, London. Pengu Books.
- Sue Pittam (2008): *Inside/outside*. In: Marian Leibmann (szerk.) *Art therapy and anger*. UK. 87-101.
- Suzanne Delshadian (2003): *Playing with fire: Art therapy in a prison setting*. *Psychoanalytic Psychotherapy* **17**. 1.sz. 68-84.
- Svecz Miklós (2020): *A fogvatartotti létszámokban megfigyelhető tendenciák*. Rutkai Kata, Sánta Livia (szerk.) *Börtönstatistikai Szemle*.
- Szilassy Roland (2022): *A fogvatartottak vallásgyakorlásának aspektusai*. *Belügyi Szemle*.
- Terence Morris, Pauline Morris (1963): *Pentonville: A Sociological Study of an English Prison*.
- Thomas Mathiesen (2006): *Prison On Trial*. Waterside Press, United Kingdom.
- Tihanyi Miklós (2019): *BŰN – HIT – SZABADULÁS, A vallás szerepe a büntetés-végrehajtásban*. Nemzeti Közszerológiai egyetem, Budapest.
- Tóth Marian (2010): *Egyes alkotmányos jogok érvényesülése az elítéltek reintegrációja szempontjából*. *Bűnügyi szemle*.
- Ujhelyiné Nagy Anikó, Kuritárné Szabó Ildikó (2020): *Az ártalmas gyermekkori élmények hatása a felnőttkori egészségi állapotra*. In: *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika* **21**. 1.sz. 1–36. Budapest.
- Van der Kolk, Bessel A. Ducey, Charles P. (1989). *The psychological processing of traumatic experience: Rorschach patterns in PTSD*. *Journal of Traumatic Stress*, **2**. 3.sz. 259–274.
- Vassné Figula Erika (2023): *Erőszak a családban*. In: Margitics Ferenc (szerk.) *Család-pszichológia*. 80-110.
- Virág Diána, Dr. Kuritárné Dr. Szabó Ildikó (2017): *A gyermekkori ártalmas élmények összefüggése a felnőttkori bűnelkövetői magatartás egyes sajátosságaival*. Debreceni Egyetem, Népegészségügyi Kar, Debrecen.
- Walter, J. L., & Peller, J. E. (2000). *Recreating brief therapy*. New York: Norton.
- Wayne S. Wooden, Jay Parker (1982): *Nature of Prison Exploitation*. In: *Men Behind Bars*, 13–24. Springer, Boston.
- Westra, J., & Bannink, F. P. (2006): *'Simpele' oplossingen! Oplossingsgericht werken bij mensen met een lichte verstandelijke beperking*. [‘Simple’ solutions! A Solution-Focused Approach in Working with Mentally Handicapped Clients]. *PsychoPraxis*, **8**. 4.sz. 158–162.
- WHO Team (2002): *Environment, Climate Change and Health (ECH)*.
- Will H. Courtenay, Don Sabo (2011): *Preventive Health Strategies for Men in Prison*. In: *Dying to be Men*.
- William Mingus, Keri Burchfield (2012): *From prison to integration: Applying modified labeling theory to sex offenders*. *Criminal Justice Studies* **25**. 1.sz. 97-109.

Wöller Wolfgang (2005): *Traumawiederholung und Reviktimisierung nach körperlicher und sexueller Traumatisierung*. Fortschr Neurol Psychiatr. **73**, 2.sz. 80-90.
Zandra Stino (1995): *Writing as Therapy in a County Jail*. *Journal of Poetry Therapy* **9**, 13–23.

Mellékletek

1.Melléklet: Interjúkérdések

Hogy érzi magát most itt?

Egy tíz fokozatú skálán hová tenné a jelenlegi helyzetét?

Hol tart most az életében?

Vannak-e örömök a mindennapjaikban?

Kivel és hogyan osztja meg a gondjait?

Miért igazán hálás az életében?

Mit jelent a „boldogság” és a „siker” számára?

Milyen gondolatok adnak erőt és reményt a jövőre?

Ha egy dolgon változtathatna az életén, mi lenne az?

Mit tanult magáról, az elmúlt években, aminek örült?

Mi az, amire régóta vágyik és még nem érte el?

Milyen céljai vannak a szabadulás után (magánélet, munka)?

2.Melléklet: Táblázatok

M1. táblázat A történetek elemzésének téma és időszerinti csoportosításának eloszlása

	Múlt	Jelen	Jövő
Addikció (N=26)			
Alkoholizmus (N=16)	X2, X4, X6, X7, X9, X12, X13, X14, X15, X17, X24, X31, X34, X37, X40	-	-
Drogfüggőség (N=8)	X2, X8, X9, X12, X20, X23, X24, X43	-	-
Gyógyszerfüggőség (N=2)	X22, X37	-	-
Bántalmazás (N=24)			
Bántalmazott-Bántalmazó (N=8)	X19, X20, X21, X24, X31, X32, X35, X40	-	-
Szülők/rokonok (N=10)	X4, X9, X28, X14, X16, X21, X34, X35, X40, X45	-	-
Elhanyagolás (N=1)	X31	-	-
Párkapcsolati lelki (N=6)	X2, X7, X17, X19, X45, X46	-	-
Párkapcsolati fizikai (N=3)	X2, X17, X45	-	-
Szégyenérzet (N=5)	X2, X7, X13, X16, X30	-	-
Szexuális abúzus (N=6)	X3, X7, X10, X17, X30, X45	-	-
Állatkínzás (N=2)	X6, X17	-	-
Börtönbeli (N=2)	2	-	-
Remény (N=11)			
Család (N=5)	X2, X3, X49	X2, X8	-
Szerelem (N=3)	X2, X7, X45	-	-
Szabadulás (N=8)	-	-	X5, X7, X8, X19, X23, X25, X35, X48
Reményvesztettség (N=11)			
Magány (N=3)	-	X13, X32, X43	-
Társadalom (N=4)	-	X8, X35, X32, X48	-
Önmagában (N=5)	X3, X12, X13, X24, X40	-	-
Hit (N=13)			
Hit (N=10)	-	X3, X4, X5, X12, X13, X14, X45, X48	X14, X45
Hit vesztettség (N=3)	-	X4, X18, X49	-
Megbocsájtás			
Megbocsájtás (N=4)	-	X4, X12, X34, X45	-
Hála			
Család (N=4)	-	X8, X9, X11, X20	-
Börtön (N=1)	-	X9	-
Egyéb			
Bűnbánat (N=11)	-	X8, X12, X11, X16, X22, X24, X26, X28, X35, X34, X50	-
Szabadulás utáni élet (N=8)	-	-	X2, X3, X9, X10, X15, X38, X43, X44
Üzenet (N=4)	-	X7, X28, X30, X45	-
Tanulmányok (N=10)	X2, X3, X9, X18, X20, X27, X34, X38, X45, X40	-	-

M2. táblázat Az interjúelemzés téma és időszerinti csoportosításának eloszlása

	Múlt	Jelen	Jövő
Addikció (N=14)			
Alkoholizmus (N=6)	X10, X12, X13, X37	-	X47, X49
Drogfüggőség (N=8)		X17, X31, X48, X22	X17, X37, X44, X49, X50
Gyógyszerfüggőség	-	-	-
Példamutatás (N=3)	-	X8, X9	X37
Bántalmazás (N=5)			
Bántalmazott-Bántalmazó (N=3)	X9, X19, X37	-	-
Szülők/rokonok (N=1)	X28	-	-
Elhanyagolás	-	-	-
Párkapcsolati testi/lelki (N=2)	X19	-	-
Szégyenérzet (N=2)	X30	X18	-
Remény (N=13)			
Szabadulás (N=8)	-	X1, X41	X2, X9, X20, X29, X32, X43
Család (N=4)	-	X3	X3, X23, X29, X31
Élet (N=4)	-	X2, X6, X11	X23
Reményvesztettség (N=26)			
Társadalom (N=13)	X3, X4, X10	X1, X3, X4, X5, X23, X27, X30, X41	X4
Önmaga (N=11)	X9, X15, X21	X15, X19, X21, X23, X24, X45	X43, X50
Magány (N=11)	-	X3, X4, X6, X9, X17, X18, X27, X31, X35, X36, X40	-
Család (N=3)	0	X34	X18, X32
Hit (N=13)			
Hit (N=12)	X3	X3, X5, X6, X10, X17, X19, X21, X29, X36, X41, X47	-
Hit vesztettség (N=1)	-	X13	-
Megbocsájtás (N=7)	-	-	X2, X6, X9, X10, X28, X34, X40
Hála (N=36)			
Család (N=28)	-	X1, X2, X5, X6, X7, X8, X9, X11, X13, X15, X19, X20, X22, X23, X24, X27, X29, X30, X34, X36, X37, X38, X39, X40, X41, X45, X46, X47	-
Börtön (N=19)	-	X3, X5, X8, X7, X9, X10, X12, X17, X20, X22, X23, X27, X28, X30, X31, X34, X35, X41, X49	-
Önmagának (N=6)	-	X18, X20, X23, X24, X32, X35	-
Bűnbánat (N=16)	-	X1, X2, X3, X5, X7, X8, X18, X21, X22, X29, X31, X35, X37, X41, X43, X44	-
Szabadulás utáni élet (N=22)			
Munka (N=13) /család (N=6) N=17	-	-	X1, X2, X5, X6, X7, X8, X9, X12, X13, X17, X18, X23, X24, X28, X31, X32, X44,
Menekülés (N=5)	-	-	X4, X10, X35, X43, X50
Üzenet (N=33)			
Általános (N=11)	-	X3, X5, X6, X7, X11, X13, X22, X23, X24, X28, X32	-
Társadalom elfogadás (N=6)	-	X1, X27, X35, X40, X47, X48	-
Tanulság (N=17)	-	X2, X10, X18, X21, X29, X31, X34, X35, X36, X39, X41, X43, X44, X46, X47, X49, X50	-

Egyéb			
Fejlődés (N=15)	-	X11, X12, X13, X15, X18, X20, X22, X23, X24, X29, X30, X32, X37, X43, X50	-
Segítő munka (N=12)	-	X21, X22, X46	X1, X3, X18, X21, X22, X23, X24, X30, X34, X37, X49
Tanulmányok (N=16)	-	X10, X19, X24, X37, X28, X29, X34, X36, X37, X45,	X8, X9, X21, X24, X28, X32
Megküzdés (N=6)	-	X3, X31, X37, X46, X47, X48	-

M3. táblázat Történet- és interjúelemzést összefoglaló izotópia táblázata időszerinti bontásban

Történetek				Interjú		
	Múlt	Jelen	Jövő	Múlt	Jelen	Jövő
Addikciók						
Alkoholizmus	16	-	-	4	-	2
Drogfüggőség	8	-	-	1	3	5
Gyógyszerfüggőség	2	-	-	-	-	-
Példamutatás	-	-	-	-	2	1
Bántalmazás						
Bántalmazott-Bántalmazó	7	-	-	3	1	-
Szülők/rokonok	10	-	-	1	-	-
Elhanyagolás	1	-	-	-	-	-
Párkapcsolati testi/lelki	9	-	-	2	-	-
Szegényérzet	5	-	-	1	1	-
Szexuális abúzus	6	-	-	-	-	-
Állatkínzás	2	-	-	-	-	-
Börtönbeli	2	-	-	-	-	-
Remény						
Család	3	2	-	-	1	3
Élet	-	-	-	-	3	1
Szerelem	3	-	-	-	-	-
Szabadulás	-	-	8	-	2	6
Reményvesztettség						
Társadalom	-	4	-	3	9	1
Önmaga	5	-	-	3	6	2
Magány	-	3	-	-	11	-
Család	-	-	-	-	1	2
Hit						
Hit	-	8	2	1	12	-
Hit vesztettség	-	3	-	-	1	-
Megbocsájtás	-	4	-	-	-	7
Hála						
Család	-	4	-	-	28	-
Börtön	-	1	-	-	19	-
Önmagának	-	-	-	-	6	-
Bűnbánat	-	11	-	-	16	-
Szabadulás utáni élet						
Munka /család	-	-	6	-	-	18
Menekülés	-	-	-	-	-	5
Üzenet						
Általános	-	-	-	-	11	-
Társadalom elfogadás	-	-	-	-	6	-
Tanulság	-	4	-	-	17	-
Egyéb						
Fejlődés	-	-	-	-	15	-
Segítő munka	-	-	-	-	3	10
Tanulmányok	10	-	-	-	10	6
Megküzdés	-	-	-	-	6	-